

SILE C. NICOLAU

470 M. E. Ind.
Lobna - Bulad
1947

ÎN SPATELE FRONTULUI

IMPRESII DIN RĂZBOIUL NOSTRU

1916 — 1918

EDIȚIA II

CHIȘINĂU

Institutul de Arte Grafice „K. SCHECHTER & FII”

1925

859-94A

N 63 VASILE C. NICOLAU

ÎN SPATELE FRONTULUI

IMPRESII DIN RĂZBOIUL NOSTRU

1916 — 1918

Primul Zepelin la București.
Bucureștii sub starea de asediu.
Capitala după bombardarea din aeroplanе.
Aeroplanеle.
Zepelinul și cărturăresele.
In pribegie. — Evacuarea Bucureștiiului.
Crăciunul anului 1916.
Noaptea de Inviere — Aprilie 1917.
La Iași.
Suferința.
Moș Iordache.
Pribegii noștri.

VERIFICAT 2005

VERIFICAT 2014

CHIȘINĂU

VERIFICAT
2010

Institutul de Arte Grafice „K. SCHECHTER & FII”

1925

859-94

9(798) " 1914/1918" (0:8-94

Inchin aceste pagini memoriei iubitului meu nepot
Sublocotenent Constantin Octavian Țănescu.

V. C. Nicolau.

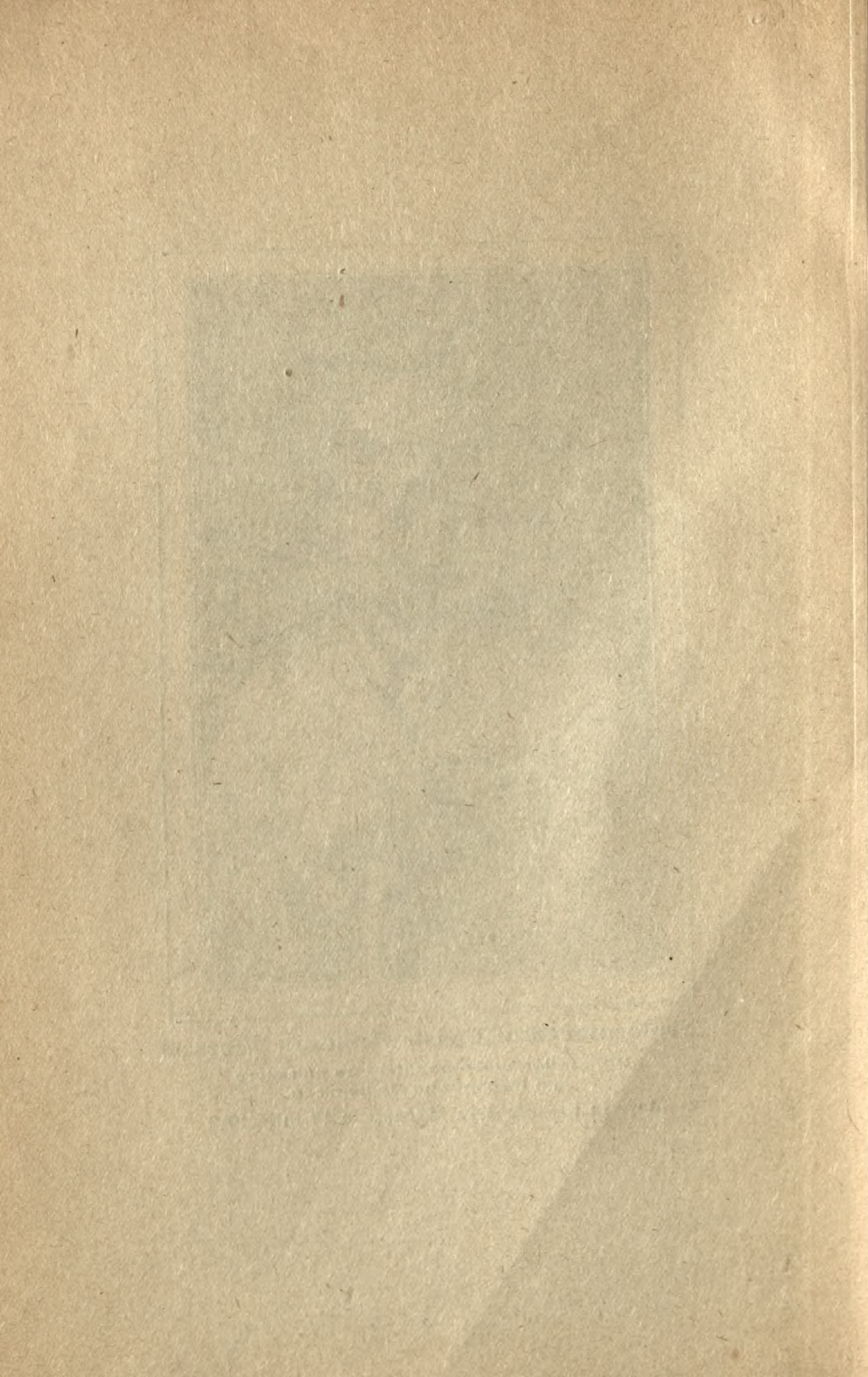
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
CHICAGO, ILLINOIS

Sublocotenentul^o Const. Țănescu

Comandantului Companiei I de mitraliere
din Regimentul Cantemir 12.

Mort în luptele de la Mărăști la 10 Iulie 1917

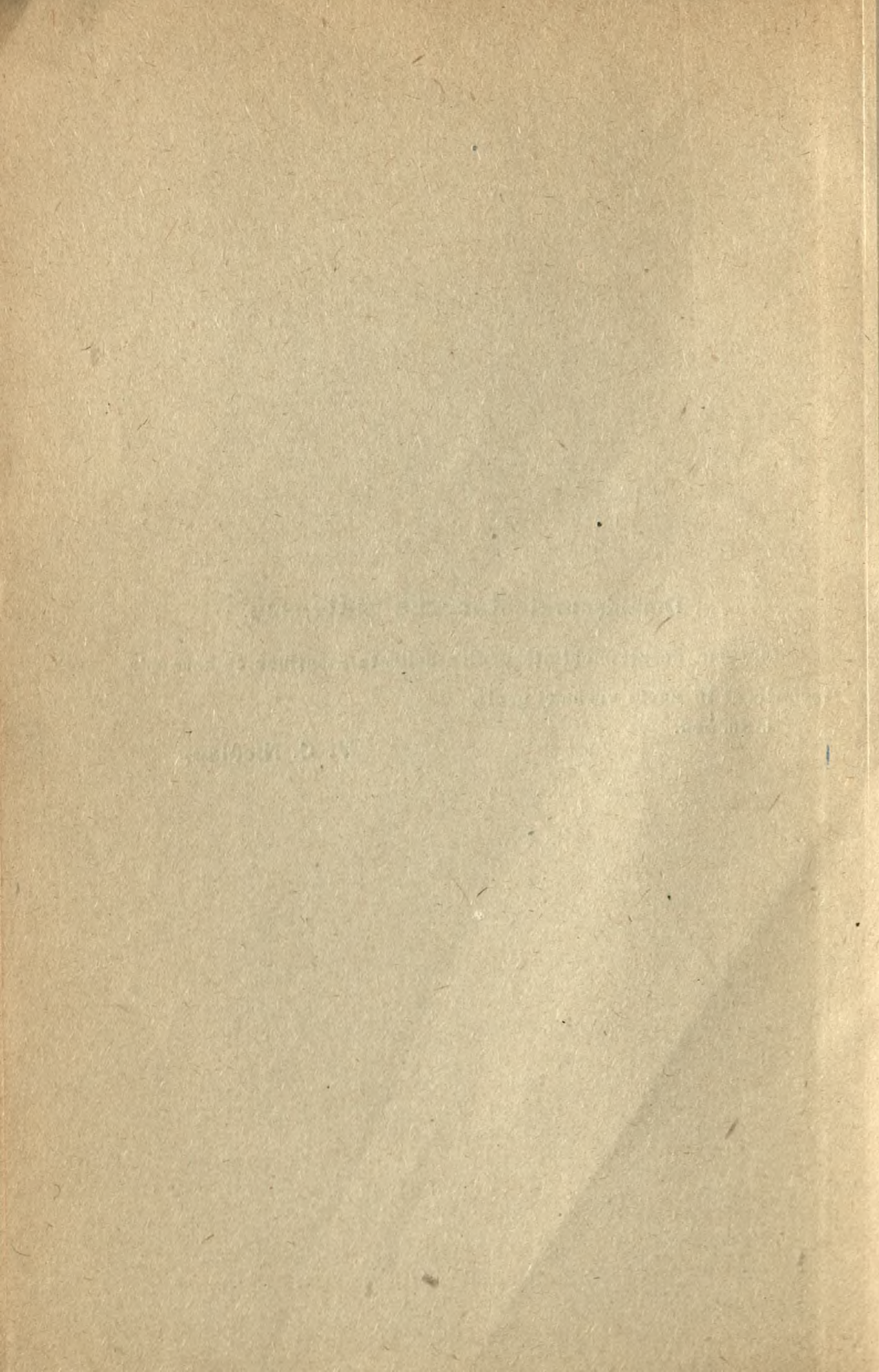

Domnişoarei Marcelle Mateescu.

In semn de recunoştinţă pentru delicata atenţiune cu care m'a
înconjurat în acele vremuri grele.

I. XII. 922.

V. C. Nicolau.

Războiul de astăzi, se deosebește mult, de ceea ce era în trecut.

Astăzi, acțiunile războinice, nu trebuiesc căutate numai acolo unde bubue tunul și unde atmosfera este îmbâcsită de mirosul prafului de pușcă.

Războiul, cu toate urmările lui de suferințe și de grije, este răspândit pe tot întinsul țării și este deopotrivă simțit de cei bogați ca și de cei săraci.

Mijloacele de cari se servesc astăzi națiunile în conducerea războaelor, energiile ce se cer și se consumă, fac ca nimic să nu se mai potrivească cu ceea ce era războiul în trecut.

Până acum, acțiunile războinice, cu suferințele și jertfele ce se cereau, priveau aproape numai armata; ei i se cerea pregătirea sub toate raporturile, ea avea conducerea, ea dădea tributul cel mare de sacrificii și frunțile militarilor se împodobeau cu laurii gloriei.

Astăzi, însă, acest război crâncen, în care se svârcolește aproape întreaga omenire de mai bine de 4 ani, a schimbat toate și în special mijloacele de luptă.

Astăzi, întreaga națiune se militarizează, luând parte activă la toate greutățile războiului și la tot ceea ce se cere pentru buna rânduială și gospodăria unei oștiri.

Națiunea întregă își mobilizează sufletul și puterea de muncă și alături cu vitejii ce-și dau viața cu miile pe câmpul de luptă, duce și ea lupta până la izbânda finală.

Așa dar, războiul modern, nu este legat numai de Câmpul de luptă unde viețile tinere se jertfesc; el este tot atât de teribil și cere aproape aceleași sacrificii și în spatele frontului.

El face ca, întregul organism de Stat, și întregul angrenaj social, să se resimtă.—Războiul ne obligă la o viață nouă, la un regim mai aspru și la sacrificii și jertfe de multe ori foarte dureroase.

Ca să ajungem la izbândă, este nevoie să ne impunem o educațiune mai severă și să primim fără murmur lipsurile și suferințele ce ni le aduce războiul.

Trebue să ne deprindem cu disciplina sa, de multe ori prea aspră și trebue să renunțăm la o viață de plăceri și de confort care n'ar mai corespunde acestor vremuri grele.

Așa dar, lumea civilă dindărătul frontului, care formează resortul de producțiune și de reîmprospătare a tuturor mijloacelor de luptă, ia și ea parte activă la război.

Din acest punct de vedere, cred că acțiunile petrecute îndărătul frontului de luptă, prezintă pentru toți, tot atâta interes ca și acțiunile săvârșite de ostași pe front.

Pentru aceasta socot că nu va fi fără interes publicația de față.

Autorul.

Primul Zepelin la București

— Impresii —

Sosisem în București, în dimineața zilei de 15 August 1916, cu ultimul tren de Moldova. Era prima zi de mobilizare și Capitala își schimbase mult din înfățișarea ei.

Din primul moment, erai isbit de mulțimea afișelor, înșirute pe toate zidurile și în toate vitrinele; era o adevărată colecție de asemenea documente, între cari se răsăteau o sumă de ordonanțe de ale Prefecturii Capitalei, toate, cuprinzând instrucțiuni privitoare la apărarea contra avioanelor străine, ordine relative la starea de asediu și alte câteva proclamațiuni afișate în noaptea de 14 spre 15 August.

Bucureștiul era acum într'o completă transformare; lumea, militarii, forfoteau în toate părțile, patrule călări și pedestre, circulau pe străzi; ici, colea, grupuri mici de cetățeni discutau cu înflăcărare actul important săvârșit prin mobilizarea armatei, care trebuia să hotărască soarta neamului nostru; frățești străngeri de mână și despărțiri duiioase se vedeau la fie care colț de stradă. Într'un cuvânt din prima zi chiar, se și simțea starea de război în care de abea intrasem.

Seara, când altă dată Bucureștiul era plin de lumină, de astă dată era în înfunerec. Nici un felinar, decât doar acelea, ce aveau umbrele și cari răspândeau o lumină

slabă; vitrinele frumos și bogat ornate cu felurite mărfuri și cari totdeauna sclipeau de lumină, de data aceasta erau pline de întuneric.

Publicul grăbit, părăsea din vreme strada și localurile publice, așa că pe la orele nouă seara circulația înceta aproape cu totul, dându-ți impresia unui oraș părăsit. Aceasta era prima noapte neagră, prima noapte a bombardărilor aeriene.

Am cinat în grabă și aproape pe întuneric, m'am retras în camera mea unde, la lumina palidă a lumânărei, căci lumina electrică nu mai era îngăduită după ora nouă, am răsfoit ziarele și în urmă m'am culcat, convins că noaptea aceasta o vom petrece liniștiți.

Târziu, în puterea nopții, un sgomot de clopote și de strigăte m'au deșteptat. Din primul moment mi-am dat seama că un avion inamic ne vizita.

Sunetul sonor al clopotului de la Mitropolie, răsuna prelung și înfiorător în liniștea nopții, strigătele de „stângeți lumina” repetate mereu, cu multă strășnicie și semnalele de alarmă date de sergenții de stradă, m'au făcut să cred că avionul era deasupra orașului.

Cu toată graba ce aș fi dorit s'o pun, spre a-mi părăsi camera, nu mi-a fost însă așa ușor să-mi pot găsi prin întuneric îmbrăcămintea; Am fost nevoit să recurg la ajutorul luminei, ceia ce a dat loc, la protestări violente, venite de la spectatorii din stradă.

Pe culvarele hotelului se auzeau șapte grăbite, iar pe scări un tropăit continuu al pasagerilor, cari se grăbeau să ajungă jos, nu doar spre a se pune la adăpost de pericolul ce-i amenința, ci mai mult, din curiozitatea de a vedea ce se va petrece; toți acești pasageri au invadat strada, deși poliția îi sfătua să rămână înăuntru.

Ca să pot ajunge jos a trebuit să mă lupt cu întunericul ca să găsesc scara și astfel să mă cobor, luând loc și eu printre curioșii spectatori ce erau în stradă.

În calmul și tăcerea nopții nu se auzea nimic, nu se vedea decât luminile mai multor reflectoare, cari cercetau văzduhul spre a descoperi avionul inamic.

Pentru amatorii de emoțiuni violente, aceasta era o ocaziune bine venită; ei așteptau cu nerăbdare sosirea inamicului, cu atât mai mult, cu cât credeau, că o luptă aeriană va avea loc neapărat.

În această așteptare, când, momente de îngrijorare cuprinsese pe mulți, nu lipseau glumele și spiritele pe socoteala celor mai puțin curajoși.

Din când în când, atunci când vre-un chibrit scânteia aprinzând o țigară, imediat o furtună de protestări se ridica din toate părțile: „Stângeți chibriturile“, „nu mai fumați“, „o să se vadă lumina și o să ne pomenim cu o bombă în mijlocul nostru“.

Cucoanele, atât de gălăgioase altă dată, acum deveniseră tăcute și țineau de rău pe acei ce-și îngăduiau să fie mai vorbăreți. Ele se grăbeau a dojeni pe cei dimprejurul lor: „Mai tăceți frate din gură și fiți mai atenți, să nu ne pomenim cu „ei“ *de asupra noastră*; alții, ridiculizând teama manifestată de cucoane le complectau: „au dreptate cucoanele: vorbind prea tare s'ar putea să ne audă și atunci nu va fi bine de noi! O revărsare de râsâte, pornite din toate părțile complectau aceste discuții.

După o așteptare de aproape două ore, când începusem a crede că inamicul nu va mai veni, auzim deodată, bubuitul tunurilor urmat imediat și de focul mitralierelor.

La primele bubuituri, toți ne-am retras, dând busna în interiorul hotelului; mulți erau deprimați, câte-va cu-

coane, grozav de emoționate, se îngrămădiseră într'un colț ne mai știind cum să se pună la adăpost.

Intunericul, imbulzeala din vestibulul hotelului, vaelele cucoanelor și bubuitul tunurilor îți dădea impresia că sfârșitul lumii se apropia.

Au trecut așa câte-va minute, în care timp, împușcăturile căpătaseră o intensitate mare de tot.

Deodată un sgomot de motoare țâșnește atât de deslușit, și atât de aproape, în cât aveam impresia, că avionul inamic se găsea chiar deasupra noastră.

Cu toate că pericolul se apropia, curiositatea de a vedea acest monstru sburător, a făcut pe câți-va să-și părăsească ascunzătoarea urmași imediat de toți ceilalți; strada golită pentru un moment a început a se popula din nou, căci de acolo se putea vedea, în toată libertatea.

Priveliștea era grozavă, dar măreață; reflectoarele descoperiseră inamicul și încrucișând luminele asupra lui, îl oferise drept țintă tunurilor, cari trăgeau de zor.—La vederea acestui spectacol, strigate de spaimă izbucniră din întreaga asistență, care'l vedea acum în toată grozăvia splendoarei sale.

Avionul era un Zepelin; proiectilele șuerau deasupra noastră, și se vedea bine, cum șrapnelele trase de tunurile apărării Antiaeriene să spargeau în apropierea sa, străpungând noaptea cu lumina lăr de foc.

La un moment dat, se auzi sgomotul unei formidabile explozii; era în adevăr o bombă, singura bombă care a explodat. Sgomotul produs de această explozie, a făcut pe mulți să se retragă grăbiți înăuntru hotelului căutându-și fie care un locușor cât mai ferit.

Așa au trecut câte-va minute de grele emoțiuni, înțreiaite de detunăturile șrapnelelor și de țipetele de spaimă

ale cucoanelor.—În acest timp zepelinul încolțit din toate părțile de focul Artileriei, a virat la dreapta și a dispărut din văzul nostru; sgomotul motoarelor s'a auzit încă câte-va minute, tunurile bubuiau întruna,—mai apoi au încetat și ele; luminele proiectoarelor însă mai luminară cerul încă multă vreme, iar liniștea veni, încetul cu încetul spre a lua locul grozăviei.

M'am retras în camera mea, la revărsatul zorilor; spectatorii însă au continuat să rămâe în stradă, având parcă presimțimântul nelămurit că se vor mai repeta asemenea atacuri și discutau cu aprindere în fel și fel de chipuri, prima apartție a zepelinului.

Când m'am deșteptat dimineața, primul cuvânt pe care ți-l spunea personalul hotelului era: Zepelinul de astă noapte a fost doborât aproape de fortul Cățelu!

Această veste era în loc de bună dimineața; păcat însă că n'a fost așa...

16 August 1916
București.

Bucureștiul sub starea de asediu.

— O seară nespus de frumoasă —

Imi închipui că de mult, foarte de mult, luna nu și-a mai putut răsfața în voe, argintiile ei raze, pe întinsul Bucureștiului. Mintea omenească veșnic iscoditoare, nu s'a mulțumit numai cu lumina tainică a lunei și a căutat ca, prin ajutorul invențiilor de tot felul, să poată avea cât mai multă lumină, împiedicând astfel, prilejul ca dulcile raze ale lunei, să domnească în voe.

Înainte vreme, or fi câte-va decenii, când electricitatea nu ne era cunoscută, iar petrolul prea puțin răspândit, atunci poate, acest frumos oraș, mai mult un târg, avea destul de des prilejul să simtă splendida priveliște, ce ți-o oferă o noapte frumoasă de lună plină.

Această minune, această poetică priveliște, s'a întâmplat în Septembrie 1916, când luna își răsfața deasupra Capitalei, în toată splendoarea, razele ei luminoase, căci acum electricitatea și lumina aprigă și înfocată a gazului aerian, nu i se mai opuneau.

Mi-a fost dat ca militar, să am plăcutul prilej de a admira această priveliște, în câte-va nopți dearându-l.

Erau nopți ca-n povești, de o liniște mormântală; lumina lunei cădea în plin pe întinsul Bucureștiului.

Doamne! câtă ironie! Acest oraș cu câte-va zile înainte vesel și plin de viață, este de nerecunoscut; la o oră așa de timpurie, unsprezece noaptea, când mai acum câte-va săptămâni, mișcarea în oraș nu mai avea

parcă astâmpăr, de data asta era înfășurat într'o tainică tăcere.

Era de necrezut, dar aceasta era realitatea; războiul, legile lui, și măsurile de prevenire contra aeronavelor străine, transformase orașul plin de viață și de neastâmpăr, într'un oraș mort.

La unsprezece ore noaptea, în câte-va seri dearându-l, nu mai era Bucureștiul de altă dată. Nu se mai simțea țipenie de om, nu se mai vedea zare de lumină, nu se auzea șoaptă; străzile erau pustii și pe alocurea orașul era acoperit de atâta întuneric, în cât liniștea profundă îl făcea și mai negru.

Așa am străbătut o bună parte a Capitalei. Am trecut pe străzi, unde altă dată, viața ușuratecă de noapte a multor perde—vară parcă numai avea sfârșit, pe acolo unde, aveai viziunea, că Dumnezeu a aruncat din belșug fericirea și toate bunurile pământești, acum era liniște și întuneric.

Am trecut prin locuri care'mi aminteau anii copilăriei mele, unde de fie care loc, de fie care colțișor îmi erau legate amintiri duioase.

Imi vine în minte cu drag un colțișor de stradă, unde încă trăește amintirea a doi ochi frumoși, doi ochi care mă fermecase, dar cari n'au putut înțelege sau n'au putut simți, dragostea curată ce le oferea o inimă tânără și iubitoare.

O! acei ochi! Dacă ar fi știut ei să pătrundă în taina sufletului meu, n'ar fi rămas reci și nepăsători; desigur însă că ei nu aveau nici umbră măcar de bănuială, cât de mult mă chinuiam; sunt ani de atunci, și imaginea acestor ochi frumoși, nu m-au părăsit.

Ce ți-i și cu inima! A trecut atâta timp de atunci

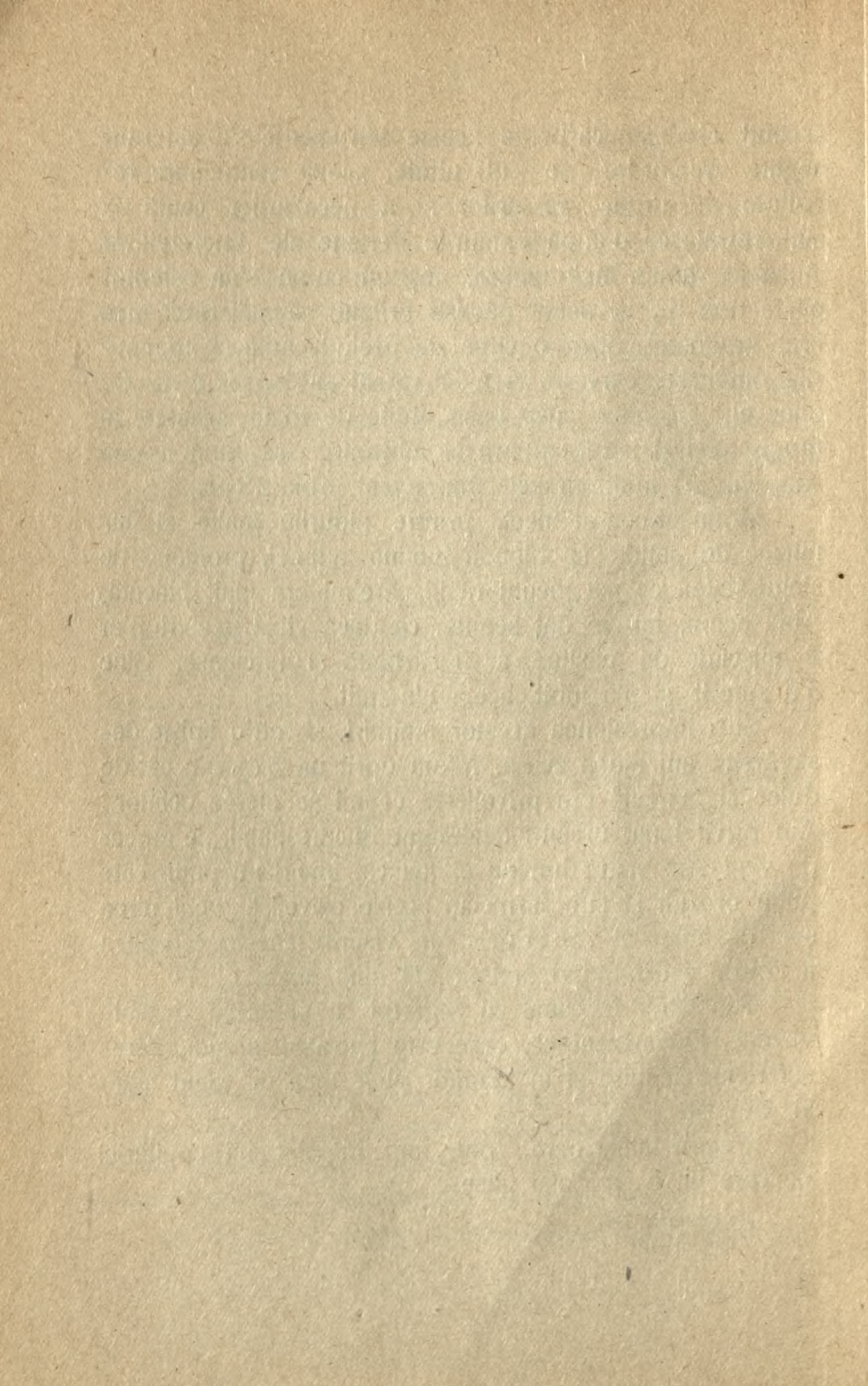
și când credeam că peste aceste sentimente s'a așternut negura vremurilor de mult uitate, aceste sentimente revoltate de urgia vremurilor și a necazurilor, caută să mai retrăiască o clipă vremurile fericite ale tinereței; tu inimă ai rămas încă tânără, deși ani cu ani s'au așternut peste tine tu, și acum găsești prilejul să mai torci încă firul dragostei, oprit o clipă de prejudecățile și întocmirile omenești, care ar vrea să rămâi subjugață și tu legilor ei. Ție însă, nu-ți pasă nimic de toate acestea, ai rămas aceeași inimă tânără și iubitoare așa cum te-am cunoscut de mult, atunci când aveai abia 18 ani....

M-am strecurat încet, printre zidurile înalte și luminate de palidă și blândă lumină a lunii, profitând de singurătatea ce mă înconjură și care'mi era mult plăcută. Abia acum, mi-am dat seama, că dacă viața noastră n'ar fi mișcată de pasiuni, ar fi sarbădă și uricioasă. Cine n'a suferit și n'a iubit, acela n'a trăit.

Sub impresiunea acestor amintiri, și într'o liniște desăvârșită am ajuns acasă. M'am oprit un moment; cât de dulce și măreață era priveliștea ce mi se oferea ochilor! Am privit luna, urcând dealungul Bucureștiului, pe un cer de vis! Am văzut lumina ei tainică, inundând puțin câte puțin orașul, și sub farmecul acestei priveliști, inchipuirea și-a desfăcut în voe aripele, iar visurile măestre începură a sbura, scormonind amintiri de mult uitate.

Am intrat în casă, cu regretul că părăsesc această viziune Dumnezească, care este balsamul și mângâerea sufletelor chinuite și al inimilor pline încă de focul sfânt al dragostei.

Pentru întâia oară, poate, am regretat anii copilăriei pe care nu o să-i mai găsesc.

Bucureștii după bombardările din aeroplane.

Plecasem de la fortul Mogoșoaia, unde eram detașat cu serviciul, în zorii zilei de 20 Septembrie, în tovrășit de simpaticul Căpitan M... (astăzi Colonel), care-și mutase provizoriu familia în pavilionul ofițeresc al acestui fort.

Când s'a luminat bine de ziuă, noi eram ajunși în Capitală și pe calea Griviței, în apropierea Gărei de Nord, ne-am despărțit.

Nu mai fusesem în București de aproape două săptămâni, în care timp aeroplanele dușmane făcuse multe ravagii și îngrozise populația Capitalei.

De cum am ajuns în oraș, am putut vedea întipărită pe fețele tuturor, frica de a nu se pomeni cu avioanele inamice, fapt manifestat mai ales, prin grija ce aveau, de a-și purta privirea pe sus, veșnic în observație.

Deabia mă despărțisem de Căpitanul M..... când, în apropierea gării, observ o femeie, atrăgând atențiunea unor gardiști, și indicându-le cu mâna un semn în sus spre cer.

M'am apropiat și eu de grupul format în grabă care se mărea mereu și cerând explicații, femeia s'a grăbit a-mi arăta pe cer, un punct alb, bănuind că este un aeroplan dușman.

Mă uit bine și în adevăr, îl zăresc, mergând în direcțiunea E. V., dar imediat mi-am dat seama că nu-i de cât o stea întârziată în calea ei.

Cu toate explicațiile mele, n'am putut convinge grupul, care acum număra mai mult de trei zeci de persoane și plecând i-am lăsat făcând fel de fel de comentarii.

În drumul meu, am întâlnit foarte multă lume, toți având privirile pironite spre nemărginita boltă cerească.

Am văzut cum, domni și doamne urmăreau din mersul trăsorei acel semn luminos, unii stând în picioare, alții răsucindu-și capul într'atât, încât bănuiai că multă vreme vor rămâne cu capul strâmb. Toți manifestau grija de a ajunge mai repede la un adăpost.

În această atmosferă de îngrijorare, era natural ca și eu să încep a simți nevoia de a fi mai prudent, eu, care deși privisem din depărtare bombardarea Bucureștiului, nu mi se imprimase grija și teama pe care acum începeam s'o înțeleg.

Am luat-o dar, pe drumul cel mai scurt, căutând să ajung cât mai repede, acolo unde ținteam, spre a-mi vedea prietenii cari îmi ceruse cu multă insistență să le vin în ajutor.

Îmi făceam o datorie de prietenie, față de o familie, totdeauna bine voitoare cu mine, de unde, cu câte-va zile înainte, promisem câte-va rânduri, din care pricepeam că frica și groaza de moarte, stăpâneau pe toți ai casei.

Ei îmi cereau azil la fort. Iată câte-va fragmente din scrisoarea lor:

„ . . . . . suntem din ce în ce mai îngrijorați și supărați de cele ce se petrec pe la noi. Cred că vei fi auzit și Dumneata că avioanele inamice ne-au bombardat de trei ori în două zeci și patru de ore.

La noi pe stradă, la No. 23, a căzut o bombă care a omorât două femei și a rănit un soldat; s'au spart toate geamurile de prin împrejurimi. La Cucoana Constanța, alături de noi, a căzut o piatră de vre-o trei chilograme, care i-a găurit magazia.

Aceasta s'a întâmplat pe la orele 11 dimineață; vă închipuiți ce este la noi! La fie care semnal de alarmă mergem în pivniță, în fund la Doamna Gheorghiu.

Astă noapte, din cauza Zepelinului ce se anunțase, am petrecut acolo două ore în frig și umezeală. Eu sunt bolnavă, probabil am răcit și gâtul mă doare din nou.

Scrieți-ne dacă ar fi posibil să venim la Dumneavoastră, căci noi suntem gata să plecăm, unde vom vedea cu ochii; faceți dar, un demers pe lângă cei mai mari, poate, s-ar putea.

Incolo suntem toți bolnavi de frică și ca culme nu mai avem nici ce mânca, căci zarzavagiile nu umblă, iar magazinele sunt închise toată ziua . . . . "

Reușisem să le satisfac în parte rugămintea și mă grăbeam acum să le comunic, că la fort, unde sunt și eu, puteau fi la adăpost de orice pericol.

Cum m'au văzut, au manifestat o deosebită bucurie; se întreceau a-mi spune că prezența mea le dă mult curaj, istorisându-mi cele ce au avut de suferit din cauza bombardărilor de aeroplane și că din această cauză au devenit nervoase peste fire.

Mă pregăteam tocmai să plec spre Comandament, unde mă chema serviciul, când auzim deodată semnalele de alarmă date de gardiști.

Nu pot uita groaza ce s'a întipărit pe fețele lor; un avion plana deasupra noastră, era de al nostru. Semnalele date de gardiști nu mai conteneau iar invitațiile de „hai mai repede în pivniță“ se repetau mereu și din toate părțile.

Pe stradă se produsese o mișcare neobișnuită, cei surprinși își căutau adăpost, mamele își strigau copii, iar poliția invita pe toți să părăsească strada.

Domnișoara noastră, care era gata să plece în oraș, și-a scos pălăria, și-a aranjat părul, a lăsat ceaiul pe jumătate gustat și punându-și broboada pe ea, s'a gătit pentru pivniță.

Am refuzat să mă duc cu ei, și i-am oprit să intre asigurându-i că pericolul încă-i departe; m'au ascultat.

Am eșit în curte și în tovărășia lor am urmărit virajele aparatului nostru, destinat desigur a apăra Cartierul amenințat.

Am stat în așteptarea inamicului aproape o oră; în acest timp vecinii din împrejurimi, care nu aveau pivniță, soseau spre a-și lua colțișorul protector, angajat încă de multă vreme.

Printre vecini, sosește și respectabila Coana Constanța, o vecină din imediata apropiere a prietenilor mei și pe care eu o cunoscusem numai în urma vizitelor Zepelinelor.

Cum m'a văzut și-a pus mâinele la piept și cu glas tânguitor a început a-mi spune: „*Ai venit maică? Văzuși ce-i pe capul nostru? nu mai putem, mai ales noi femeile care avem nevri ne-am prăpădit; nu știm ce să mai facem.—Să-i ia dracu de nemți, că nu mai ei zboară, dobitocii ăia de bulgari nu-i taie capul să facă așa ispravă*”.

I-am asigurat pe toți, că le vom plăti cu vârf și îndesat, să avem numai răbdare și să așteptăm sfârșitul.

După mai bine de o oră de așteptare, văzând că inamicul nu mai sosește, am plecat spre Comandamentul meu.

În calea mea, am putut vedea urmele lăsate de bombe de aeroplane; acoperișuri sparte, pereți în parte căzuți, geamuri sparte.

Mi-am făcut serviciul și am plecat pe jos spre fortul meu, grăbit să părăsesc acest București devenit acum un iad.

În drumul meu, în imediata apropiere a Cimitirului Sf. Vinere, am văzut o căruță mergând grăbită, în direcțiunea în care mă duceam și eu. Am oprit-o și printr-o inspirație momentană, am declarat căruța rechiziționată.

Atitudinea mea hotărâtă a făcut pe bieții țigani-proprietarii căruței, să oprească imediat și să mă roage să nu-i întorc înapoi.

Le-am dat ordin să meargă cu mine la fortul Mogoșoaia și ei mi-au răspuns: *bine Coccoane, mergem unde zici, că doar n'o să ne dai pe mâna Bulgarului sau Neamțului.*

Am plecat cu ei; pe drum țiganii au început să mă iscodească: „*da ce să fie oare cu airuplanele nemțești? Noi am auzitără că noaptea trece airuplane cu provizii, niște halea mari cat o casă, că n'are ce le face nici Rumanii.*” I-am deslușit pe cât s'a putut și ajungând la fort, i-am cinstit cu câți-va gologani, iar ei mi-au zis:

Bine cocoane că nu ne-ai rechiziționat, noi am crezut că nu glumești, dar mâncațiaș, ne-ai înșelat.

Le-am trimis multă sănătate, și i-am lăsat în mijlocul drumului, nedumeriți că i-am putut purta pe drum, fără ordin de la stăpânire.

„La război ca la război“.

Aeroplanele.

Inamicii noștrii, văzîndu-se în neputința de a învinge pe calea războiului de front, au căutat să deslănțue un război de exterminare, în care scop, nici un mijloc ori cât de barbar, nu l-i s'a părut prea drastic. Așa credeau ei, că vor ajunge să nimicească și să demoralizeze populațiunea pașnică a orașelor, socotind că numai astfel se vor putea apropia de singura dorință ce le-a mai rămas „pacea“.

Numai așa ne explicăm că, au alergat la sisteme de distrugere ne mai auzite, deslănțuind un război cu mijloace negândite de mințile omenesti.

Intre sistemele de care s'au servit într'o măsură mare, au fost și aeroplanele.

De sigur, că în nici o țară populația civilă nu a fost atât de martirizată de către flota aeriană, ca populațiunea țării Românești, și în mod deosebit, ca populația Capitalei.

Groaza ce a împrăștiat aceste mașini printre cetățenii pașnici, va trăi multă vreme în sufletul și inima aceluia ce au avut de îndurat chinul de a vețui așa vremuri de groază.

Aeroplanele inamice, veneau mereu de câte-va ori pe zi, aruncând o mare cantitate de bombe, împrăș-

tiind astfel moartea printre copilaşii şi femeile nevinovate. Sângele lor, care a curs din abundenţă, cere răzbunare şi generaţiile de astăzi şi de mâine, vor păstra acestui popor, a cărui barbarie a întrecut ori ce închipuire, amintirea grozavă a încercărilor grele prin care au trecut, dar care le-a oşelit sufletele, întărindu-le spiritul de luptă şi jertfă.

În cruzimea lor rafinată, aceşti oameni, nu s'au dat înlături de a comite adevărate crime. Ei nu s'au servit numai de bombe, ci ca nişte criminali au aruncat din aeroplane, bomboane, jucării şi diferite alte mici obiecte, care conţineau microbii holerei, tifosului şi a altor mormine grozave, în scopul criminal de a împrăştia moartea în populaţiunea civilă, care nu avea nici un mijloc de apărare.

Prima bombardare a Capitalei, de către aeroplanelor germane a avut loc în ziua de 12 Septembrie 1916, pe la orele trei după amiază.

La această oră, când circulaţia pe străzi era destul de activă, au sosit, fără a fi observate, cinci aeroplanelor inamice, care dela o înălţime destul de mare, au aruncat asupra Capitalei, în punctele cele mai populate, câte-va zeci de bombe.

Panica şi groaza produsă de această apariţie neaşteptată a fost de nedescris; populaţia, pe lângă că nu mai asistase la asemenea acte criminale, dar necunoscând până unde poate merge sălbătăcia inamicului, fusese cu totul surprinsă, fapt care a făcut ca numărul victimelor acestui prim atac să fie foarte numeroase.

La această primă bombardare, mă găseam la forul Mogoşoaia. Atras de bubuiturile produse de exploziile bombelor aruncate din aeroplanelor, şi de focul arti-

lerlei ce trăgea asupra lor, și ne știind ce se petrecea în Capitală, am cerut relațiuni, prin telefon.

Mi-a rămas și acum imprimat răspunsul ce mi s'a dat: „*Lăsați-ne Domnule în pace, că au venit aeroplane străine și ne prăpădesc*“.—Era atâta groază în acest răspuns, încât, fără să vreau, m'am cutremurat și eu de grozăvenia celor ce se petreceau în Capitală.—Am eșit imediat, să urmăresc aeroplanele, care fiind foarte sus și în lumina soarelui, să descopereau foarte greu.

Tunurile și mitralierele trăgeau neconținut; *proectilele* se spargeau în apropierea avioanelor și fumul ce se producea prin spargerea lor, ne indica locul unde se găseau aeroplanele.

A durat acest prăpăd vre-o cincisprezece minute după care totul a reîntrat în liniște, iar cerul a rămas acoperit de mici nourași albi, produși de fumul *proectilelor*.

Acei ce au avut prilejul să vadă imediat capitala, s'au cutremurat, de sigur, de constatarea ce au făcut. Pe unele străzi și pe piețele publice, se vedeau zeci de cadavre ale celor omorâți, oameni și animale.

Totalitatea acestor crime, nu s'a putut ști, de oarece oficialitatea nu le-a dat în întregime la iveală.

Incurajați de primul succes, ei și-au continuat seria atacurilor lor criminale și zile dearândul veneau, odată și de mai multe ori, îngrozind populația pașnică a Bucureștului.

Atacurile aeriene au fost repetate la 13, 14, 17, 24, 25 Septembrie, 9, 10, 30 Octombrie, 8, 9, 10 și 12 Noembrie 1916 și câteodată aproape toată ziua acești criminali se găseau deasupra capitalei.

Așa în zilele de 8, 9 și 10 Noembrie, începând de dimineața de la orele 9, aeroplanele inamice veneau în

serii de câte 5—6 aparate, la intervale de câte-va ore, aruncând bombe deasupra capitalei și mai ales asupra stației Chitila, cu scopul de a întrerupe circulația, aici fiind nodul de cale ferată, care primea trenurile militare din toate direcțiunile și apoi le dirija în direcția Craiovei, unde se simțea mare nevoie de trupe. În aceste zile atacurile lor au încetat deaba pe la ora patru după amiază.

Populația, după primele atacuri, începuse să se obișnuască cu ele și fiind anunțată din timp, acești criminali nu mai aveau putința de a face multe victime — Ea îi urmărea cu mult interes și simțea o deosebită satisfacție, când vedea că aparatele noastre se ridicau și puneau pe goană aparatele inamice.

În ultimul timp „Bebeurile“ noastre, aparate mici de luptă, să ridicau și încercau să dea lupte în văzduh, însă inamicul nu primea, și-și vedea de drum. Am văzut în zilele de 8 și 9 Noembrie cum un „Bébé“ de al nostru, s'a urcat în grabă la o mare înălțime și s'a repezit asupra unui aparat inamic, mitraliindu-l; inamicul a fugit ne voind să primească lupta.

Soldații noștri nu se prea sinchiseau de aceste mașini sburătoare; cu toate ordinele date, ca la apropierea lor să între imediat în adăposturi sau în fort, ei din contră, simțeau o deosebită plăcere de a sta în văzul lor și de a le privi fără teamă.

În aceste împrejurări, ei găseau chiar prilejul, să facă glume pe socoteala Nemților.

Așa la bombardarea de la 24 Septembrie, se găsea la fortul Mogoșoaia un detașament de două sute oameni, care lucrau la încărcarea diferitelor materiale. Ei își aveau instalată bucătăria în marginea șoselei Otopeni-Mogoșoaia

în apropierea liniei ferate a forturilor. Când au văzut că aparatele dușmane vin în direcția fortului nostru, unul din bucătari, glumind, strigă: „*Hai să fugim fraților de aici, că vin Nemți să ne bombardeze coceni*“. căci bucătăria lor fiind improvizată, avea drept acoperiș, un maldăr de coceni. Soldații ce se găseau în preajma bucătăriei, făcând haz, i au răspuns: „*Dă-i la naiba măi vere și nu fugiți de aici, că nu-și strică neamtu ghiulele pe coceni tăi*“.

Altă odată când atacurile lor s'au repetat toată ziua, unul din soldați, plictisit de semnalele de alarmă ce se repetau mereu, adresându-se camarazilor săi le-a spus: „*să știți fraților, că astora le-a dat pînea pe toată ziua, nu mai pleacă de la noi*“:

Intr'o zi la Chitila, o bombă a căzut în apropierea unui soldat, care s'a ales cu o spaimă zdravănă și cu gura plină de pământ. Când s'au dus camarazii lui să-l ridice, întrebându-l dacă nu cum-va îi rănit, el cu un sânge rece admirabil, scoțându-și pământul din gura le-a răspuns: „*Mi-au umplut gura cu pământ, ai dracului nemți, dar nu'i nimica, tot n-am eu pământ și până să mi dea stăpânirea a vrut să-mi dea ei, dar nu le-a ajutat cel de sus*“.

Un țigan din satul Mogoșoaia, rechiziționat pentru lucrări militare, cum vedea aeroplanele că vin, o croia la fugă în fort blestemându-i.

Când prindeai a-l întreba de ce fuge, începea să-ți spună „*Să-i bată Dumnezeu de spurcăciuni, cum umblă ei pe sus cu airoplanele lor, parcă's draci și nu mi-i teamă de mine, dar n'aș vrea să-mi ucidă porcul de acasă, cum a pățit vecinul meu acum vre-o două zile*“.

Când începeau bubuiturile produse de exploziile bombelor, Marin al nostru—așa'l chema pe țigan—se pornea pe făcut cruci, hiritisindu-i: „*trăsnește-i Doamne, și sloboade-i de sus să pice'n gât; Auliu! Cum aș mânca carne din ei*“. Când bubuiturile se înteteau și bombele explodau în apropierea fortului, Marin, îngrămădit într'un colț și mic de tot, cu gura pe jumătate, parcă să nu-l audă cei de sus, îi blăstăma mereu: „*Hauleu! frânge-i Doamne haripile să pice colea să-l calc în picioare*“. Cum bubuiturile nu mai conteneau, bietul Marin, desperat că nu-i vedea căzând la pământ, și supărat pe Dumnezeu că nu-i ascultă rugăminta, înghemuit în colțul lui și tremurând, vorbea singur: „*Nu vrei Doamne să faci cum ți spun eu, nu ți-i milă de copiii și muerile noastre, că le-a băgat în lichituri, dar meșter îi dracul, o să-i plesnească și Rumânu cu tunul și o să crape ei de sus*“.

În afară de victimele omenești, și de groaza care o împrăștiase în populație, stricăciuni materiale și mai ales din cele de interes militar, nu au putut face.

10 Noembrie 1916
Mogoșoala-Fort.

Zepelinul și cărturarelesele.

Intr'una din nopțile de încercări grele, prin care a trecut capitala,—în Septembrie 1916—, eram de serviciu, la Comandamentul Cetății București.

Mă culcasem târziu de tot și când abia ațipisem, un sgomot grozav de bubuituri m-a deșteptat. Intreaga clădire se sguđuia, ferestrele se sbăteau în țâțâni, producând o zurnuială continuă, iar ușa o apucase un tremur de nu se mai oprea.

Un zepelin era deasupra capitalei, și artileria trăgea năprasnic în el; postul de mitralieră așezat chiar pe acoperișul Comandamentului, trăgea și el de zor.

În camera în care dormeam își mai odihneau oasele încă doi camarazi.

La zgomotul produs de zepelin, unul din ei, îngrozit și zăpăcit de somn, a sărit în mijlocul camerei, s'a repezit la butonul luminei electrice, închizând lumina și făcându-și într'una cruce, țipa la celălalt să se scoale.

Acesta, trezit și el de sgomot, s'a sculat drept în picioare pe masa pe care dormea și frecându-se la ochi, ca să-și gonească somnul, îi striga:

— *Mai frate Stoico, nu ne lasă de loc, hoții aștia de nemți, să ne odihnim și noi.*

— *Tie'ți arde de somn acuma și eu mă gândesc că de-o lasa o bombă aici, ne face piftie.*

— *Fricos mai ești măi Stoico, parcă ai fi muere, dă-i ia dracu, că doar n-or fi ei năzdrăvani, să lase bombe tocmăi aici.*

— *Da, ia spune-mi măi Zafiule ție nu ți-i frică?*

— *Drept să-ți spun, măi Stoico, nu mi-i frică neam; măi dăunăzi am fost măi frate la o cărtureasă, care mi-a ghicit în cafea și mi-a spus că am să trăesc mult și nici habar să n'am, iar de război să nu duc grijă, c'am să-l petrec cu bine și cu sănătate.*

— *Și tu crezi ce-ți spun cărturăresele?*

— *Cum să nu cred; mai întâi am pus-o să-mi ghicească numele și de odată mi l-a nimerit. Când eram mic, mama s'a dus la o cărturăreasă, de i-a dat în cărți și i-a spus că am să trec prin mare primejdie, dar am să scap, și adevărat așa a fost.— În ziua cea chiar, ducându-mă să mă scald în Teleajăn, gata am fost să mă înec, dar m'a scos la mal alți băieți. Și apoi măi Stoico, să mai știi un lucru, eu sunt descântat de mic și primejdiile fug de mine.*

Cum stam în patul meu, de unde nu voiam cu nici un chip să mă deranjez, ducându-mă cu gândul la credința ce trăește încă în popor, în puterea descântecilor și a ghicitoarelor, de odată o detunătură puternică ne făcu să tresărim cu toții. Clădirea parcă se cutremura din temelie, iar camaradul cu descântecul, uitând parcă, de cele ce spusese până atunci, a sărit ars de pe masă, drept în mijlocul camerei și îngrămădindu-se într'un colț, cu ochii țintă la ușă, care încă să sbătea sub puternica sguduire a clădirei, închinându-se mereu se ruga: „*păzește-ne Doamne*“.

Acum Stoica, cel care nu era descântat, tupilat și el lângă un birou, tremurând și râzând, nu înceta a-și întreba comaradul:

— *Ce ți-i frică, Zafiule?*

— *Prea ne-a luat repede, mai frate și apoi bomba trebue să fi căzut aproape de tot.*

În adevăr, zepelinul lăsase o bombă, nu prea departe de Comandament, pe bulevard, chiar în fața Ministerului Lucrărilor Publice.

* * *

Altă dată, mi se pare în seara de 13 spre 14 Septembrie 1916, fiind la fortul Mogoșoaia, pe la ora 10 seara, când mă pregăteam să stâng lumina spre a mă culca, cine-va 'mi bate în geam strigându-mă și spunându-mi să ies afară să văd zepelinul.

Această veste, venită pe negândite, m'a cam dezorientat și îmbrăcându-mă în grabă, am găsit lângă pavilion pe soția camaradului D . . . . care'mi arata în direcția Sud-Est un punct luminos, spunându-mi că este un zepelin.

Era o seară liniștită, cu un cer frumos înstelat. În București, se zăreau câte-va lumini, mai ales în direcția gărei de Nord, ceia ce ne indica, că cei de acolo, nu știau nimic de apariția zepelinului.

Impresionat peste măsură de această vizită, la o oră când nu eram obisnuiți a-l vedea, am întrebam unde să găsește camaradul meu, și la răspunsul că el a plecat la oficiul militar, spre a anunța la Bucureștii, am plecat și noi spre oficiu. Cum mergeam repede chiar pe linia ferată de centură. auzim înaintea noastră gălăgie; era camaradul meu care fusese la oficiu, dar înainte de a anunța Bucureștii, ținuse să se convingă bine dacă

este sau nu un zepelin. — Ne mai găsim punctul luminos, să întorcea acum grăbit spre casă, spre a-i cere soției să îl mai arate.—În drum, fiind întuneric era să cadă împedcându-se de linia ferată, când tocmai a dat peste noi.

Ne-am oprit și am început a cerceta mai cu atenție punctul luminos; aveam impresia că acea lumină se mișcă, când la dreapta, când la stânga, când în sus, când jos, dar la urmă a trebuit să constatăm că zepelinul nostru, nu era alt ceva de cât o stea.—Pe Doamna D..... n-a fost chip s'o convingem, ea a rămas încredințată că în adevăr era un zepelin.

Dar în noaptea aceea, pe la ora unu jumătate, zepelinul a sosit. A trecut foarte jos, chiar pe deasupra pavilionul în care locuim și am fost trezit de dârdâiala geamurilor care să sbăteau în tocurile lor.—Am eșit repede afară și chiar atunci era deasupra noastră; imediat ce reflectoarele a început a-l căuta, sa luminat și el și înălțându-se mai sus a porni spre București dând drumul la mai multe bombe, din care câte-va incendiere.

Santinele de la fort, ne au spus că în acea seară, zepelinul a virat de vreo-o două ori prin apropierea fortului și era mult mai jos ca de obicei; de sigur urmărea localitatea Buftea unde să găsea Cartierul Regal.

In pribegie—Evacuarea Bucureștiului.

Nimic nu poate îndurera mai mult, sufletul ostașului, decât părăsirea grăbită a unei garnizoane, grabă care nu-ți îngăduie să-ți faci nici un fel de socoteli și nici nu-ți dă răgazul de a putea judeca împrejurările cu desul sânge rece, spre a înlătura greșeli de multe ori foarte păgubitoare.

Dar dacă ostașii părăsesc cu durere garnizoanele cari trebuie să cadă în mâinile dușmanului, nu se poate ceva mai dureros ca momentul când situațiunea militară 'ți cere să părăsești Capitala țării, evacuând o garnizoană care purta faima și credința, că nici odată nu va putea fi a altora-ci totdeauna numai a noastră. Prin mintea nimănui nu a trecut vre-o dată bănuiala, că Bucureștiul, frumoasa și mândra noastră Capitală, unde aveam îngrămădite toate bogățiile și toate instituțiile noastre de seamă, să cadă într'o bună zi în mâna dușmanilor.

N'a putut nimeni bănui că trufia inamicilor celor mai antipatici și a celor mai urâți, își va purta într'o zi chivărilor și obrăsnicia pe Calea Victoriei, acea cale, botezată de vitejii noștri la 1877.

Cine a putut bănui măcar, că iubita noastră Capitală, unde graiul Românesc, veselia și speranța se răsfățau în bună voe, va avea durerea să audă graiuri străine și să vadă bucuria cuceritorilor?

nl. 625-

Numai cine a trecut prin aceste momente grele, poate ști câtă suferință și câtă durere sufletească simte, când ești nevoit să părăsești Capitala țării, leagănul și culcușul atâtor vise și speranțe mari.

Această amărăciune, pe care au gustat-o toți Românii, a fost cu atât mai mare, cu cât începusem să credem, că nimic în lume, nu va fi în stare să mute din loc pe vifejii noștri ostași.

* * *

Cu câte-va zile înainte de 15 Noembrie, o mișcare neobișnuită se observa în toată Capitala; populația civilă având parcă presimțământul unei nenorociri, se găsea într'o grozavă stare de zbuciumare; străzile și piețele publice erau luate cu asalt, de o întreagă omenire, și din acei cu dare de mână și din cei mai nevoiași, toți dând goană nebună după aprovizionări.

Mii de oameni umpleau peronul gării, zorind să plece cât mai repede, acolo unde, gândeau ei, că nu-i va ajunge nenorocirea.

În ultimele zile, când populația Capitalei începuse să aștepte tristul adevăr, că inamicul pătrunsese în țară și pe la Nord și pe la Sud, când ecoul bubuiturilor de tun ajungea până la ei, această populație se găsea în toiul frigurilor de plecare; mulți, foarte mulți din cei rămași, ar fi voit să plece, nevoind să asiste la dure-roasa umilire de a vedea Capitala noastră pângărită de dușmani.

Dar nu tuturor le-a fost îngăduit să poată părăsi Bucureștiul. Gara de Nord era asediată de o lume ce numai avea sfârșit. Trenurile se luau cu asalt, cei mai mulți călătoreau sus pe acoperișurile vagoanelor.

Oamenii de serviciu ai gărei, au făcut în aceste zile grele, frumoase afaceri. — Cei interesați, plăteau sute de lei, să li se poată găsi un loc în vagon.

Peronul și gara, erau pline de bagaje de ale refugiaților, și de ale acelora care vroiau să părăsească Capitala.

Pe piața din fața gărei staționa un public numeros, și căruțe pline cu bagaje, cari nu mai puteau pătrunde înăuntru. Armata menținea ordinea cu mare greutate.

Trenurile, prea puține la număr, erau peste măsură de încărcate ca să poată primi pe toți acei ce așteptau pe peron, să-și poată găsi un loc, fie chiar pe vagoane sau între vagoane.

Aici trebuie să spunem că, Direcțiunea Căilor Ferate, în aceste momente grele, își perduse cu totul capul; dacă s'ar fi luat măsuri din timp, și dacă ar fi domnit mai multă ordine, s'ar fi putut evacua, încă mulți din acei ce au așteptat zile și nopți întregi pe peronul gărei, și cari în cele din urmă au trebuit se rămână pe loc.

Și pe când trenuri supra încărcate plecau din gara de Nord spre Moldova, alte trenuri tot așa de încărcate soseau cu refugiații din Muntenia și Oltenia. — Aceste trenuri se opreau în Stația Chitila care, le dirija pe linia de centură a forturilor. — Mai toți refugiații, văzându-se părăsiți, lăsau trenul și plecau pe jos, luând direcțiunea Ploești, mulți, foarte mulți, bătrâni, femei și copii au umplut forturile și au rămas acolo până la sosirea inamicului.

* * *

Ultimele rămășițe ale trupelor de Cetate, împreună cu Comandamentele, au părăsit Capitala în ziua de 14 Noiembrie, la ora 1 p. m.

Am luat direcțiunea Ploești, trecând pe la fortul Otopeni și am ajuns în acest oraș în seara zilei de 15 Noembrie.

Când am părăsit Bucureștiul știam că inamicul pătrunsese în țară atât pe la Jiu, ocupând Craiova, cât și pe la Sud, trecând Dunărea pe la Zimnicea, ceea ce pune-oștirea noastră într-o situație foarte grea.

Plecarea noastră a fost ordonată numai cu 24 ore înainte, și nu ni s'a îngăduit să rămânem mai mult, fapt care a fost foarte păgubitor căci, nu ni s'a dat putința de a ridica toate materialele care se puteau lua.

Ordinul de a pleca imediat și de a transporta depozitele și obiectele ce se puteau ridica, cu mijloacele ce ni se puneau la dispoziție,—câte-va care cu boi, ne-a făcut să le părăsim lăsând o seamă de materiale și ateliere complet instalate ne având putința și mijloacele de a le ridica.

Situația era nu se poate mai grea, dar cred că cu puțină chibzuință s'ar fi putut face mult mai mult; dacă depozitele noastre erau aproape goale prin prevederea șefilor, au fost însă instituțiuni militare de prima ordine, de unde nu se mișcase nimic și de unde desigur, nu s'a putut ridica mai nimic.

Noi am plecat, executând ordinele venite de sus, și care nu primeau nici un fel de discuție. — Am văzut, în momentul plecării, cum comandantul nostru, un vrednic ostaș și un bun gospodar privind cu jale la frumoasa gospodărie ce părăsea și cu toată bărbăția ce voia să și-o impună, câte-va lacrimi i s'au furișat amărât și 'ndurerat că i se irosește o muncă de ani de zile.

Și-a părăsit familia, și-a lăsat mamă, soție și copii și le-a spus lor: datoria mă chiamă în altă parte, răs-

boiul nu se poate face alături de copii și de familie, căci în apropierea lor de multe ori devii laș; i-a lăsat mârniți, dar a plecat hotărât să-și facă datoria, păstrând nădejdea că în curând se va reîntoarce în Capitala noastră.

În drum, am putut face însă multe constatări triste.— În acest dureros pelerinaj, am putut vedea că interesele personale erau mai presus de cât interesul țării.— Atunci am văzut nu odată și nu într'o zi, ci zilele de-a rândul cum sute de automobile militare, camioane automobile, automobile sanitare, trăsuri și căruțe, cărau din București, gospodării întregi, bagaje, paturi, cufere, saltele, câini de vânătoare, cutii cu pălării, servitoare și câte și mai câte lucruri, mărunte.

În fața acestei privelești care te revolta ne întrebam: Oare nu era mai propice ca toate aceste vehicule, să fi fost puse în slujba țării, spre a salva tot ceia ce era necesar oștirii, de cât să fi cărat gospodăriile diferiților oameni politici, funcționari de la ministere și militari sedentariști?

Sutele de vehicule pe cari zilnic le întâlneam, dacă s'ar fi întrebuințat altfel, desigur că s'ar fi salvat încă multe din materialele și uneltele de mare valoare și de o nevoie imperioasă oștirii și am fi fost lipsiți de spectacolul dureros ce-l avem zilnic în ochi.

De la Ploești, numărul convoiurilor militare, în retragere spre Moldova, sau tot înmulțit și cu cât înaintam în direcția Buzău, cu atât mai multe convoiuri întâlneam și altele ne sosea din urmă.

Spectacolul ce ți-l oferea șoseaua, încărcată de transporturi militare, de soldați, de căruțe și de refugiați era înspăimântătoare. Multe din convoiurile militare nu mai

aveau înfățișarea unor organizațiuni militarești, sute de căruțe deșuchiate, de cai jigăriți și încovoiați de oboseală și de povară, străbăteau drumul mare spre Moldova, răscolind adânc praful șoselelor. Vitele abea mai puteau suporta și multe din ele cădeau pe drum.

Cirezi de vite și turme de oi, nehrănite de zile întregi goneau spre Moldova, multe din ele se prăpădeau pe drum, de neîngrijire și de neodihnă.

Hoituri de cai zăceau prin șanțurile șoselelor, multe animale muribunde și părăsite, întâlneam mereu în drumul nostru; căruțe sfărâmate și părăsite, totul îți arăta situația disperată în care se găsea de câte-va zile țara și oștirea.

Populația civilă lovită de aceiași grozavă nenorocire, umpluse drumurile, pe jos și în căruțe, cu bagaje și fără bagaje, bucuroși de a-și scăpa viața și copiii.

O întregă omenire ajunsă de nenorocire și plecată în desordine se scurgea spre Moldova, pe două și trei rânduri, călcând de a dreptul prin arături, pe drumuri și pe câmp.

Toată obștea părăduită din Oltenia și Muntenia plecase desnădăjduită: femei, bătrâni și copii istoviți de greutatea ce le suportau în spinare se învălmășeau printre coloanele militare; trenuri lungi ce parcă nu mai aveau sfârșit, treceau spre Moldova, fiind supra-încărcate; mașinele găfâiau din greu și se mișcau greoaie sub povara încărcăturilor de muniții și a omenirei ce se agățase și se înghemuisse în toate vagoanele.

Gările mari și mici gemeau de mii de oameni, care, în așteptarea trenurilor, strigau și vociferau enervați de lipsa mijloacelor de transport; trenurile cu șiraguri nesfârșite de vagoane, cu enorme încărcături de materiale

și cu un furnicar de omenire ce se urcase pe acoperișurile vagoanelor, agățați pe tampoane, pe mașină, pe botul mașinei, ghemuiți și striviți, nu mai puteau primi pe acei ce, zile și nopți întregi, așteptau prin gări trenul care să-i ducă cât mai departe de prăpădul ce se apropia mereu.

Trenuri peste trenuri soseau și plecau într'una, toate încărcate de materiale, peste care stătea ghemuită și cocoțată o lume întreagă, care cuprinsă de groază și desnădejde nu știa de unde vine și unde se duce.

Deznădejdea pătrunsese adânc în sufletul tuturor: orice înțelepciune și orice forță nu-i mai putea liniști; toți parcă își perduse mințile. Ei se agățau de ori ce tren și plecau fără să știe încotro se duc.

Priveliștea aceasta îți inspira groază și milă; vedeai copii mici rătăcind prin picioarele oamenilor, plângând și strigându-și mamele; mamele plângând, căutându-și copiii pierduți printre atâta omenire ce nu mai avea astâmpăr; Copii morți și striviți în trenuri, morminte proaspete și cruci necioplite pe marginea drumurilor.

* * *

Dar cei mai nenorociți din toți acești fugari fără țință era sârmanul tineret, viitorii ostași—ridicați din sate și dați în seama jandarmilor spre a-i conduce la destinație.

Aceste tinere vlăstare, ridicate mi se pare fără nici o regulă, — de multe ori fără mâncare și neorganizată, făceau pe jos drum lung de sute de kilometri pe ploae și vânt. Se târau de săptămâni de zile fără odihnă, șovăind, storși de vlagă, amețiți de drum, ajungând adevărate umbre.

Mulți din ei, rămași de convoiuri, stăteau bolnavi sau prăpădiți de oboseală pe marginea șoselei și părăsiți de putere priveau cu ochii plini de lacrimi spuza de oștire și de omenire ce trecea mereu; mulți din ei căzuseră și de sigur au rămas pentru totdeauna de convoiul lor.

Am întâlnit acest tineret în drumul nostru dela Ploești spre Buzău și Focșani, satele și târgurile erau pline de ei.

I-am întâlnit în Focșani și cârduri noi ne-au ajuns din urmă. Aici ploaia, care nu mai contenea de vre-o două zile, devenise supărătoare și sărmanji băeți, sosiți în timpul nopții, stăteau sub cerul liber, întinzându-și truditele lor trupuri în noroiul trotuarelor.

I-am privit cu milă și m'am inspăimântat de atâta suferință. Așa zile grozave n'am gândit că aş putea vedea. I-am văzut în puterea nopții dormind pe străzi, rezemându-și capul de zidul caselor, având drept acoperemânt cerul, din care picura o ploaie rece și mărunță.

Jandarmul ce-i însoțea ne-a spus, că a cerșit adăpost pe la ușile tuturor autorităților, dar din toate părțile, i sa răspuns că nu mai are unde-i adăposti.—Jandarmul însă 'mi arată nu de parte, o casă, al cărei salon destul de încăpător, frumos luminat, era plin de lume care petrecea, unii jucând cărți, alții luându-și ceaiul liniștiți și foarte mulțumiți, iar alții făcând muzică în tovărășia câtorva domnișoare.

Privește-i! mi-a spus jandarmul; m'am rușinat de atâta nepăsare și am plecat fără să mai zic nimic.

* * *

În drumul nostru, de la Râmnicu-Sărat spre Focșani și apoi spre Tecuciu, Bârlad și Vaslui am început a întâlni oștirile Rusești.

La Râmnicu-Sărat pentru prima oară, am dat peste gospodăria unui cartier al Corpului de Cazaci. Sosise acolo abea de o zi și în așteptarea trupelor începuse a-și instala telegrafia fără fir, Serviciul de Aviație, Automobile și alte Servicii cari soseau mereu și cari făceau ca speranțe noi să renască în sufletul nostru, păstrând credința că înaintarea trupelor Austro-Germane va fi stăvilită.

O pusderie de călăreți și de motocicliști veneau pe drumul mare; erau avanposturile trupelor de cazaci, din care la Focșani întâlnim multe unități. — Regimente întregi de ostași tineri cu chipurile bronzate, bine echipați, pe caii lor frumoși și sprinteni călăreau voioși, gonind mereu spre câmpul de luptă.

Mergeau cu muzicile în frunte, plini de mândrie, purtând la brâu, la șold și pe spate arme și iatagane strălucitoare; erau primiți cu flori și urale de populația orașelor, care privea cu încredere această mândră oștire.

Mai apoi, am întâlnit, Regimente de Artilerie, cu tunuri de câmp ușoare și grele, urmate de lungi șiruri de coloane purtătoare de muniții și de alte materiale de război.

Aceste trupe îți dădeau impresia că erau bine armate, bine echipate și din belșug aprovizionate.

Infanteria Rusă, se revărsa pe toate drumurile și satele gemeau de pusderia de Ruși.—Ei aveau însă aerul unor oameni oboseți și plictisiți, mai puțin vioi și dacă mi poate fi îngăduit, mai puțin hotărâți la lucru.

Pe acești infanteriști îi întâlneai rătăciți prin toate satele, veșnic pe drumuri, întrebând de unitățile lor, de cari nici habar n'aveau.

* * *

Drumul București-Vaslui, parcurs în 18 zile, a avut pentru noi, necazurile și plăcerile lui.

Un drum așa de lung, (370 km.) pe timp de iarnă nu se putea să nu-i simțim oboseala și neajunsuri din acelea la cari te puteai aștepta în asemenea împrejurări: caruțe stricate, vite căzute din cauza obozelei, mâncare mai nimic și din fugă luată, dormit Dumnezeu știe cum.—Dar din când în când ne răsbumam și noi; geseam și noi prin câte un sat un culcuș mai bun, o mâncare mai din belșug.—Atunci uitam de oboesală, de noroiul ce-l frământam toată ziua și așezați în jurul unei mese a cărei bucate îți măreau pofta de mâncare, ne lipsindu-ne donicioara cu vin, ne înveseleam și noi câteva ore.

În toate aceste împrejurări, ne puneam la adăpost, de vederile Rușilor, cari fără veste cădeau prin sate, veșnic în căutarea băuturii, după care se dădeau în vânt.

Apoi seara, culcați în câte un [pat mare țărănesc, unul lângă altul, având drept saltea scândura goală, care însă ni se părea destul de moale, aveam totdeauna grija să așezăm pe un scaun ce-l postăm în fața ușii, tunica unuia din camarazii noștri—Subofițer de Administrație—care, purta încă, după modelul vechilor uniforme la manșetele tunicii, galoane multe și late.

Această tunică, ne apăra de invazia Rusească; Rușii dacă soseau în timpul nopții într'un sat, erau în stare să te scoată din casă ca să-și facă ei culcuș și cu ni-

mic nu-i puteai domoli decât, dacă-i zăream că intră în casă, le strigam „*Niet, Rumenski ofițer*“ ei însă nu se lăsau așa ușor convinși și cereau dovezi. Atunci noi le arătam tunica camaradului nostru ale cărei mânici străluceau de galoane și în fața căreia ei salutau și plecau.

Am făcut haz de această descoperire a noastră, care de multe ori ne-a scăpat de vizite neplăcute.

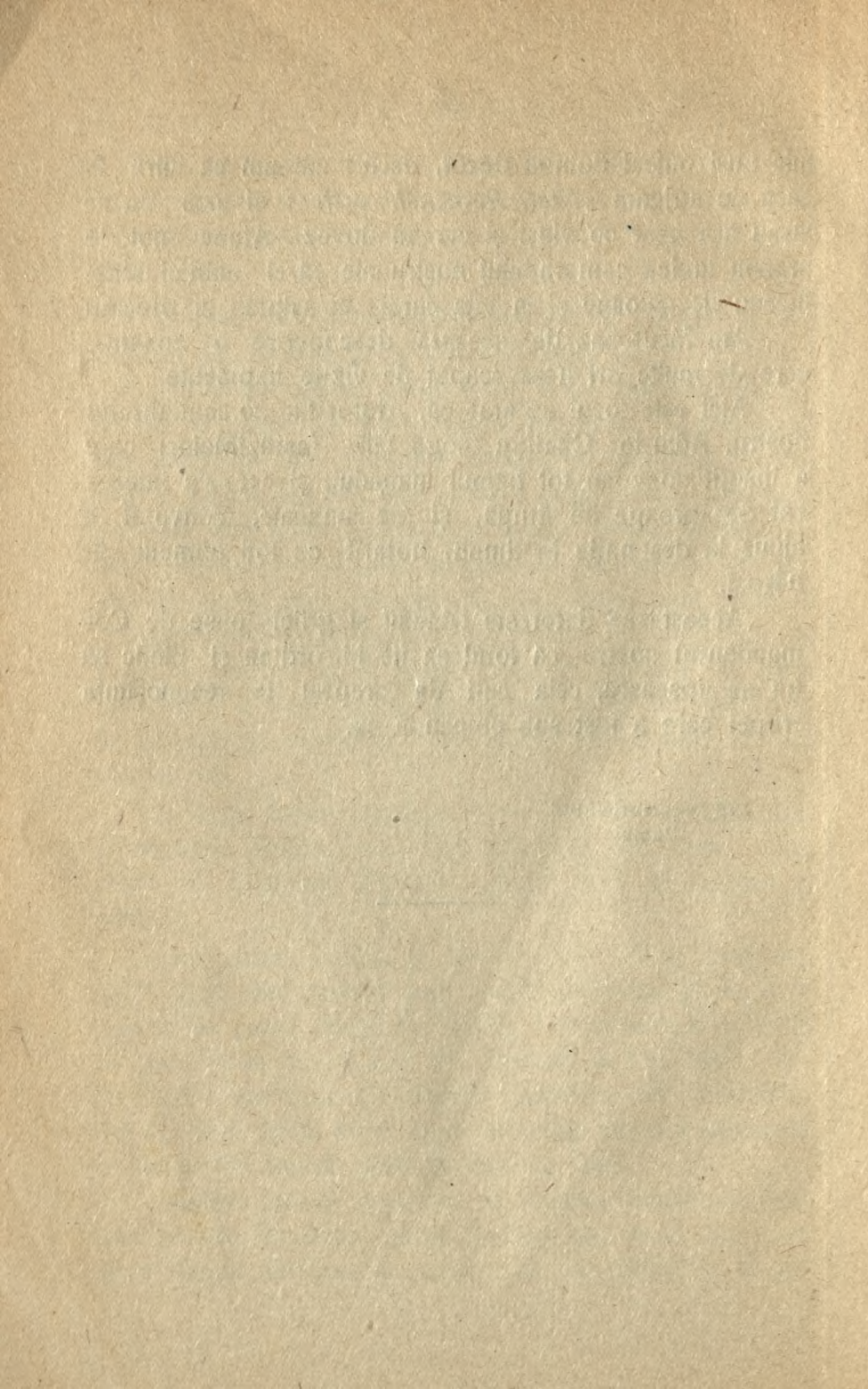
Aici este locul să arăt că, datorită comandantului nostru, Adm-tor Căpitan Gogu Gh. (astăzi Maior) care a însoțit convoiul tot timpul marșului, și care s'a interesat de aproape de trupă, și de animale, convoiul a ajuns la destinație în timpul hotărît cu toți oameni sănătoși.

Aceasta se datorește tactului și grijei puse de Comandantul nostru, ca totul să fie în ordine și nimic să nu ne lipsească, ceia ce-i dă dreptul la recunoștința trupei care a fost sub comanda sa.

23 Decembrie 1916

Vaslui.

Crăciunul anului 1916.

Crăciunul plin de veselie de altă dată, Crăciunul bucuriilor pentru copii, l'am petrecut anul aceasta în dureri și necăzuri.

Românii, trăesc și ei primul Crăciun, înroșit de sângele atâtor viteji, pieriți în luptele pentru apărarea pământului strămoșesc.

De aproape jumătate de an, suntem sub greutatea celui mai crâncen război; loviți din toate părțile, ostașii noștri, cari nu mai știu ce-i odihna încă de la începutul războiului, se retrag luptând și nelăsând navăliților pământul scump al țării, decât pas cu pas.

Așa ne-au găsit sărbătorile Crăciunului în anul acesta; doliul și măhnirea au luat locul veseliei și bucuriei de altă dată.—Durerea, pentru cei scumpi ai noștri, căzuți cu cinste pe câmpul de onoare, grija pentru cei rămași sub puterea năvăliților și nesiguranța în care trăiam, ne-a făcut să uităm că sărbătorile Crăciunului au sosit.

Drumurile sunt pline de oștiri, care se țese în toate părțile, neștiind nimeni încă, unde trebuie să se oprească.—Rămășiți de regimente, coloane izolate, convoiuri sanitare, răniți evacuați de prin spitale, toți rătăcesc fără să știe unde se duc.

Trupe oprite pe câmp, fără adăpost, stând în ploae și ninsoare își odihnesc trupurile lor trudite, pentru a începe din nou drumul lor nesfârșit.

Alături de oștire, întâlnești în lungul drumurilor, căruțe pline cu refugiați, goi și înflămânziți, neștiind unde se duc și unde își și vor odihni capul.

Crăciunul lor, anul acesta, este numai durerea și desnădejdea, care-i mână mereu, și care nu le dă răgaz măcar o clipă, să-și adune gândurile și să se poată bucura cât de puțin, de sărbătorile ce au sosit.

Așa ne-a găsit sărbătoarea nașterii Mântuitorului nostru Iisus Cristos, și Românilor anul acesta le-a fost dat, să privească cu durere și cu groază, formidabila operă de distrugere, care a înghițit averi de milioane, și care a dat pradă morței mii de vieți tinere și scumpe nouă, aruncând în mizerie și durere sute și mii de familii.

Prin satele noastre, în locul căsuțelor albe și curate de altă dată, în locul meselor pline de belșug și veselie, întâlnim aproape pretutideni mizeria și groaza, care a așternut amarul celei mai cumplite desperări, în sufletul atâtor văduve și orfani rămași fără de sprijin.

Veselia și dragostea care se manifestau de obicei la aceste sărbători, anul acesta n'am mai întâlnit-o.

N'am mai văzut și n'am mai auzit glasul cetelor de colindători, acei ce ne desfătau cu „bună dimineața la moș Grăciun“ sau cu colindele lor, pe care ne-am obișnuit să le ascultăm în fiecare an.

Acum, pe unde năvălitorii au răsbit, satele și târgurile sunt pline de oștile lor, cari pradă avutul celor ce au căzut sub picioarele lor și cari necinstesc femeele rămase fără nici un sprijin. Iar aici unde n'au putut pătrunde, satele și orașele sunt pline cu rămășițele oștirii noastre, cari trudite de lupte și de un drum chinător de luni de zile, au invadat locuințele sătenilor și

îngrămădiți prin case și șoproane, bucuroși că și-au găsit un adăpost, uită că a sosit nașterea aceluia ce s'a răstignit pe cruce, pentru fericirea omenirii, cărei-a a povăduit dragoste și frație.

Anul acesta, Românii întâmpină și ei nașterea Domnului, cu bubuit de tunuri și cu vaiete de răniți.

Mormanele de cadavre, ce zac încă neîngropate pe întinsul atâtor fronturi de bătălie, vor aminti poate omenirii, măcar acum, cuvântul dulce „pace vouă“, povăduit de Mântuitorul nostru Isus Cristos, a cărui naștere o sărbăm astăzi.

1916—Decembrie 25
Bârlad.

Noaptea de inviere.

Aprilie 1917.

A trecut și săptămâna patimilor. Altă dată, așteptam deniile cu un nelămurit simțământ în suflet; de data aceasta gândul meu s'a întors cu mulți ani în urmă.

Mă văd, în lumina anilor de copilărie, când voios, după chemarea clopotelor, porneam la biserică cu droaia de copii, unde ascultam cu evlavie slujba bisericească.

Îmi amintesc și astăzi, cu un profund sentiment de respect, puternica și măreața impresie ce mi-a lăsat, slujba deniilor din anii copilăriei, care aveau pentru sufletul nostru, simțăminte tainice nelămurite.

Cu câtă sfințenie ascultam glasul dascălului Toderică, mândria bisericei Sfinților Voevozi din Bârlad, care în Joia mare, în mijlocul bisericei, citea din Evanghelie cu glas frumos și sonor:

„Astăzi s'a spânzurat pe cruce cel ce a spânzurat pământul pe ape...” și atunci, privind spre catapetează, apărea deodată chipul blând al lui Isus răstignit pe Cruce, pe care o purtau bătrânii preoți ai sfântului locaș, spre a o așeza în mijlocul bisericei.

Și acum, cu aceeași evlavie ascult această sfântă slujbă; astăzi însă, mai mult ca ori când, am putut înțelege eforturile și jertfele noastre și ce înseamnă jertfa vieții tale, pentru cauza tuturor; nici o dată ca acum

nu mi-a apărut mai mărețe faptele și suferințele mântuitorului pentru cauza creștinătății.

* * *

Astăzi clopotele nu mai cheamă credincioșii la biserică, și numai luminele ce răsbat prin ferestrele lor, îți amintesc că trăim săptămâna patimilor, astăzi însă drept credincioșii, adunați în biserică, vor simți mai mult ca ori când în sufletele lor, puterea credinței, căci mari și multe sunt suferințele ce sau abătut asupra întregului neam Românesc.

Fără să vreau, gândul mă duce la cei departe de noi, la cei scumpi ai noștri, cazuți în robie. Nici acolo poate clopotele nu mai cheamă drept-credincioșii la biserică; căci desigur clopotele vor fi servit dușmanilor noștri spre a le transforma în instrumente de luptă, cu care să împrăștie moartea printre vitejii noștri.—Departee de noi, cu sufletul plin de amărăciune, sub jug străin, nu le-or fi îngăduind nici mângâerea acestor slujbe bisericesti, sau le vor fi cerând ca în locașurile noastre sfinte, care în trecutul lor au mai simțit durerea robiei, dar care ne-au păstrat ne atinse credința și datinele strămoșești, să se cânte slavă și mulțămire pentru Dumnezeu și Impăratul lor.

Acum e noaptea învierii; Doamne! câtă liniște, nimic nu te face să bănuiești că în această noapte, credincioșii ortodocși, sărbătoresc învierea Mântuitorului nostru Isus Cristos.

Clopotele, cari altă dată chemau într'una pe credincioșii creștini, vestind în tăcerea nopței învierea lui Isus și cerând ca întreaga fire să fie trează în clipa sfântă a învierii, de data aceasta au amuțit.

Și la ce oare, ar mai răsuna astăzi glasul lor de aramă, care împrăstia asupra omenirii sentimentele de iubire și frație, când astăzi, omenirea toată e prada celui mai crâncen și sângeeros război, pornit din dorința nesătioasă de hegemonie a unui împărat nebun?

Pare că însuși Mântuitorul, îngrozit de atâta suferință ce s'a abătut asupra omenirii, ar vrea, ca învierea lui, să nu mai tulbure liniștea nopții și să nu o mai vestească omenirii, prin glasul plângător al clopotelor.

Dacă în puterea nopții, n'ai vedea aproape fie care casă luminată, dacă în drumul tău, la lumina tainică a cerului senin, n-ai întâlni cărduri de credincioși mergând spre biserică, nimic nu te-ar face să bănuiești, că-i noaptea de înviere.

Și-i atâta liniște în natură, de parcă 'ți vine să crezi, că însuși ea, împărtășește durerea în care se svârcolește atâta amar de omenire, și pe nesimțite, fără a te putea opri, tristeța pune stăpânire pe întreaga noastră ființă.

În piața din mijlocul orașului, la biserica catedrală, lume multă așteaptă lumina învierii. Norod mai mult ca ori când, ostași de toate gradele, Români și Ruși, stau îngrămădiți în fața bisericii.

Se face lumină; glasul preoților vestește credincioșilor că „*Hristos a Inviat*“; Norodul pătruns mai mult ca ori când, de adevărul acestei mari sărbători creștinești, din inimă și cu convingere răspunde: „*Adevărat a Inviat*“.

Amintirea vremurilor bune, atunci când ouăle roșii reprezentau patimile suferite de Mântuitor pentru izbăvirea omenirii mi-a umplut sufletul de durere, căci anul acesta, sărbătorim paștele înroșit cu sângele atâtor viteji, pentru învierea și libertatea neamului Românesc....

Cârduri, cârduri, se întorc drept credincioșii dela biserică, ducând în sufletul lor, speranța că și pentru neamul nostru va sosi ceasul învierii.

1917 Aprilie.

Bârlad.

L a I a ș i

Pe când lumea se frânge de durere, când moartea a găsit felurite mijloace de a distruge omenirea, când hrana pentru cei mulți nu mai ajunge și a început a fi grija de căpetenie a noastră, la Iași încă se petrece.

Lumea forfotă de colo până colo; pe străzile din centru, abia de poți răzbi de omenire multă; în piața Unirei, în răscrucea drumurilor, automobile și tot felul de vehicule se încrucișează cu zgomote azurzitoare, iar de pe trotuare un murmur de glasuri, de strigăte și de răsăte, se ridică în aer de parcă te aiurește.

Aici întâlnești la ori ce oră, tineri plini de vigoare, bine hrăniți și elegant îmbrăcați, cari ar fi putut fi de mult folos pe front; ei se plimbă însă fără nici un rost, sfidând lumea și bunul simț; alții, se găsesc aici bine adăpostiți prin Ministere, sau cu diferite însărcinări, unele create tocmai de a servi de adăpost acestor coconăși, de care viața ușorică, nu se poate dispensa așa de ușor și nu pot renunța nici acum la tabieturile lor boerești, obișnuite în vremurile bune.

Cucoane elegant gătite și frumos spoite, își plimbă toaletele pe străzile din centru; ele circulă încontinui, împărștiind în jurul lor, mirosul parfumurilor tari și excitante, zîmbind în dreapta și în stânga, cochetând cu mi-

litarii, veșnic în căutarea unor noi distracții, spre a-și alunga urâtul; se plâng mereu că se plictisesc grozav, că vremea calduroasă a devenit supărătoare, că în fine, viața nu mai este de trăit. — În ochii lor, întrevezi dorința și plăcerea de a trăi cât mai mult și cât mai puțin supărate de nevoile și urgiile războiului.

Când din întâmplare, aceste chipuri frumoase, întâlnesc în calea lor, pe cei mai viteji dintre ostașii noștri, pe acei cari ca veșnică glorie, și-au lăsat pe câmpul de luptă, vre-un braț sau vre-un picior, ele privesc parcă cu desgust aceste trupuri ciuntite, arucând priviri furișe asupra sdrențuitelor lor uniforme, pline încă de noroiul tranșeelor și de propiul lor sânge.

Pe străzile din centru, în Piața Unirei, militarii circulă mereu; Unii fercheși, călcând mândri pavajul străzilor, răspunzând a lene sau de loc salutului inferiorilor; alții cu aerul de oameni veșnic preocupați, sfidează lumea din automobile, care circulă cu viteze virtiginoase.

Sunt și ostași, cari se deosebesc de aceștia. Ei sunt mai puțin eleganți, îmbrăcați în uniforme de multe ori mototolite și murdare, cu fețele bronzate de asprimea vremii și de arșița soarelui. Pe aceștia îi vezi, mai totdeauna, rezemați de zidurile clădirilor din preajma Pieței Unirei, având privirile pierdute în zare, departe de tot... aceștia sunt vitejii noștri veniți de pe front.

Pe ei îi întâlnești mai ales dimineața, când sosiți din timpul nopții, sunt în așteptarea deschiderei biurourilor, și neavând unde se duce, căci nimeni n'are grija lor, își pierd sărmanii vremea stând pe străzi și privind chipul de bronz a lui Vodă-Cuza, care-și înalță mândru creștetul spre bolta cerească, dându-ți viziunea plină de speranță, a unor vremuri mai bune.

Dacă cum va, te-ai gândit să mergi spre Copou, să răspiri un aer mai curat, nici aici nu ești scutit de priveliștea ce ți-o oferă străzile din centrul orașului.

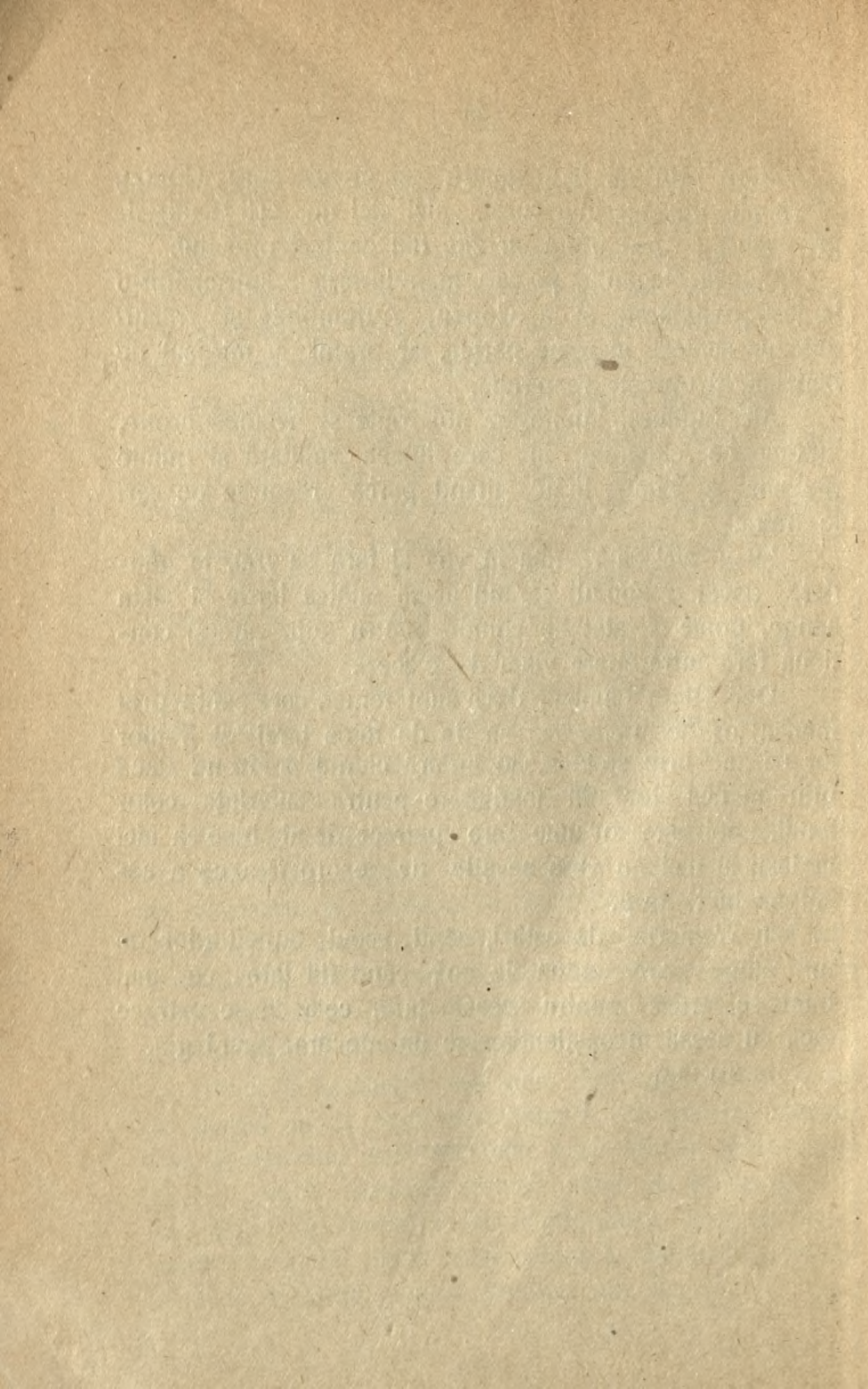
Lumea elegantă, pe care împrejurările a îngămădit-o în Iași, o găsești și la Copou; Automobile și trăsuri luxoase se țese în toate părțile, iar praful și mirosul de benzină îți oprește respirația.

Aici întâlnești uniforme noi-nouțe și frumos croite, automobile elegante, în care lumea militară și multe doamne își plimbă luxul, uitând parcă vremurile pe cari le trăim.

Luxul aici să răsfăță în voe și fără să vrei, te gândești dacă, războiul, cerând acum atâtea jertfe și atâta sânge, poate fi atât de comod pentru alții care-și continuă fără întrerupere viața de plăceri.

Dacă sunt oameni, dacă sunt femei, care caută prin munca lor desinteresată, să fie de folos țării și fraților lor ce zac prin spitale sau îndură chinul pe front, dacă prin munca lor află mângâere pentru suferința celor mulți, apoi este o lume care petrece de-al binelea aici în Iași, și nici nu vrea se știe de nenorocirea ce a căzut pe biata țară.

În vremurile de astăzi, când ecoul bubuiturilor de tun, ajung parcă până la noi, când fiii țării, cei mai buni, se jertfesc pentru această țară, ceia ce se petrece aici, cu acești inconștienți, este un adevărat sacrilegiu.

S u f e r i n ța.

Războiul în sine, este o acțiune în care se cere jertfă, sacrificii și multă suferință, nu numai celor ce cu arma în mână își varsă sângele din belșug, dar și pentru cei din'napoia frontului, cari au de luptat cu tot felul de lipsuri și boli.

Nici o dată, parcă, nu s'a strâns în încercatele noastre inimi atâta durere și atâtea suferinți chinuitoare, ca în anul acesta de grozavă încercare, prin care trece neamul Românesc.

Și sunt atâtea dureri, atâtea lipsuri și atâtea suferinți, pe cari le întâlnești la fie care pas, încât, nu te mai miră, când pe ici pe colea, întâlnești numai indiferență și nepăsare.

Războiul și suferințele de tot felul, aruncă desnădejdea în multe suflete, iar caritatea, acest sublim sentiment creștinesc, încetează de a mai vibra cu putere, în fața atâtor și atâtor nevoi și chinuri.

Sunt însă momente și dureri, cari nu te pot lăsa nepăsător și dacă puterile, ori împrejurările, nu-ți îngăduie a le alina, conștiința îți cere, ca sufletul tău să nu rămână rece în fața necazurilor și suferințelor ce s'au abătut peste toți.

Astăzi, mi-a fost dat să întâlnesc un trist convoiu; cinci prizonieri bolnavi, îngrămadiți unul peste altul într'o căruță mică și hodorogită.

Privindu-i, aveai impresia că sunt în fața ta niște ființe ce nu mai au în ele decât arătarea că au fost odată oameni; ochii duși în fundul capului și privirea lor stânsă, parcă implorau mila trecătorilor; fețele lor supte de suferință și de o culoare galbenă-neagră îți inspirau milă și groază.

Și acest convoi, în drum spre spital, străbătea străzile centrale ale capitalei de pribegie, în văzul trecătorilor, cari priveau, unii cu durere, alții cu indiferență, un spectacol așa de trist.

Convoiul era purtat de doi cai, cari se înfățișau în așa stare de slăbiciune, încât aproape nu-ți venea a crede, că niște animale așa de canonite, mai pot purta în spinarea lor povoara acestor bolnavi.—Tristul convoi, era admirabil complectat prin conducătorul său, un biet milițian bătrân, îmbrăcat în niște sdrențe ce de mult nu mai aveau nici o aparență de uniformă ostășească; el își îndemna blând și rugător oropsiții lui cai, ca să grăbească, mulțămind astfel, dojana mai mult de cât aspră, a unor jandarmi rurali, postați prin colțurile străzilor.

Totul, reprezenta quintezența suferinței și a resemnării unor nenorociți de-prizonieri, ostași și animale, înfrățiți parcă, în aceste momente de durere, prin suferința ce i-a lovit de o potrivă.

Fără să vreau, acest spectacol m'a dus cu gândul la vitejii noștri ostași, cari au avut nenorocirea să cadă în mâna inamicului; desigur vor fi suferind și ei, poate mai rău ca aceștia, ori fi pierind și ei de molime, de foame și de rău trai.

Suferința acestora, m'a impresionat atât, încât, m'am simțit nenorocit, că nu le pot întinde o mână de ajutor.

Mi-aş fi făcut fără şovăire întreaga mea datorie de om, conştiinţa mea cerea aceasta; aş fi vrut să le vorbesc şi dacă i-aşi fi putut ajuta cu ceva, cu dragă inimă o făceam.

Dar aceasta nu se putea... Respectul faţă de invalizii ce-i întâlneam la fiecare pas, îmi oprea vre-o manifestare de omenie... Cine ar fi îndrăznit să arate compătimire acestor nenorociţi, risca să fie linşat de mulţimea a cărei înverşunare contra nemţilor ajunsese aşa de puternică încât mergea până la a te acuza de trădare de Patrie.

Şi când mă gândesc că poate, în satul lor, aceşti oameni, or fi lăsat părinţi, copii şi neveste, gospodării bine întemeiate; când mă gândesc că şi ei şi-au părăsit avutul, care reprezenta poate, munca lor de ani de zile, că li s'a pus şi lor de alţii arma în mână, poruncindu-le să omoare fără ca ei să fi gândit aceasta, mă întreb:

Unde este oare dragostea frăţească dintre popoare? unde este civilizaţia pentru care înaintaşii noştri au luptat, propovăduind munca cinstită şi dragostea între popoare? Toate acestea acum au dispărut, sau poate nici odată n'au pătruns temeinic în inima şi sufletul naţiunilor, căci altfel nici în aceste timpuri de grozavă încercare, n'ar trebui să ne lipsim de preceptele creştinismului „Ajută pe aproapele tău“.

Convoiul s'a oprit la poarta unui mare Spital.

M'am reîntors pe acelaş drum, după câte-va ore, şi acest convoi aştepta încă, îndurarea celor ce ar fi putut să le aline suferinţele.

M'am apropiat de căruţa lor, şi i-am privit din nou cu atenţiune. Ingrămădiţi în căruţa care-i adusese, nu mai

aveau nimic omenesc în ei. Privirile lor stinse, se perdeau în zarea depărtată, din care ghiceai că gândul lor, să destramă ca un vâl, ducându-l departe, la cei dragi ai lor. Nu pot uita privirea rugătoare a unuia din ei: cerea desigur îndurare pentru nenorocirea lor.

Bietul milițian, plictisit și el de atâta așteptare, și în nedumerirea lui de ce trebuia să facă cu ei, adormise pe oiștea căruței cu capul rezemat pe umărul unui frate de suferință.

Animalele, se resemnaseră și ele; parcă își așteptau dintr'un moment în altul moartea bine făcătoare, căci pentru ele și pentru tovarășii lor de suferință, viața nu mai era decât o povoaară.

M'am depărtat cu inima strânsă de durere și mi-am zis: Dacă numai umanitatea și numai sentimentul acesta firesc de bună voință pe care-l simțim pentru ori ce suferință, ar însufleți pe fie care om, n'am mai vedea astăzi, pe străzile capitalei, atâta indiferență și nepăsare, pentru cei nenorociți, ori cine ar fi ei.

5 Maiu 1917

lași.

Moș Iordache.

Nu știu cum, dar chipul lui Moș Iordache, cum îi ziceam noi, îmi stă mereu în ochi. Parcă'l văd cum sta pe scaunul lui de lângă ușă, având mereu înfățișarea omului necăjit și resemnat.

Războiul îi stricase și lui toate socotelele; deși trecut de mult de vârsta tinereții, totuși, oștirea a mai făcut apel la serviciile lui și cu voia sau ne-voia lui, el a trebuit să-și părăsească gospodăria și negustoria ce făcea și să vină la oștire.

Aici negăsindu-i-se o întrebuintare mai bună, fiind om vrâsnic și greoi, a fost trimis la Iași, să facă serviciul de ordonanță prin biurourile Marelui Cuartier General.

Nu era de loc mulțămît de această slujbă, nu doar că se simțea umilit că i să dăduse o asemenea treabă, căci nevoea forțează pe om să facă ce nu-i-e voia, dar prea era străin aici la Iași și prea-îl depărtase de gospodărie și de ai lui. Ar fi vrut să fie dat la un serviciu chiar ceva mai greu, dar să fie mai aproape de casă; să se mai poată rezezi și el, din când în când, pe la gospodăria lui, sau să mai vadă chip de om din satul în care se născuse și viețuise până atunci.

Nu avusese noroc, căci din ținutul Tutovei, îl trimisese la Iași și de aceia era veșnic necăjit și amărât.

Mă nimerisem și eu din acelaș Județ și la acelaș serviciu unde era și el; mă cunoștea de mult și știa că, odată, fusesem administrator de plasă pe la ei și de aceea se bucura, că are și el un cunoscut care să-l ajute la nevoie.

Când mă prindea singur în birou, venea și-'și vărsa tot focul necazului și durerei lui; îmi plăcea să-l ascult: era un suflet sincer și bun, rămăsese acelaș țaran cu firea cinstită și cu mult bun simț, a cărui durere și necazuri nu te pot lăsa nepăsător.

Se interesa, cum ar mai putea scăpa și el câte odată pe acasă, să-și mai vadă gospodăria, ogorul și viea, în care el își punea toată nădejdea; îl rodea la inimă că nu mai știa de știrea nevestei și a copilor.

Ar fi vrut să scape din Iași și să se reîntorcă la Bârlad unde ar fi fost mai aproape de satul lui.—Era prea multă lume aici în Iași, prea mult sgomot și prea multă forfoteală care-l supăra și care nu-i putea muta gândul dela satul lui, dela gospodarie, dela femei și copii.

Totdeauna îl îndemnam la răbdare și îi arătam că prefacerile mari, ce le prăgătește acest război neamului nostru, cere dela toți, mare și mic, bătrân și tânăr, jertfe și muncă.—Unii se duc și mor, apărând pământul strămoșesc, alții lucrează zi și noapte prin fabrici, pregătind cele necesare războiului, alții muncesc prin cancelarii, în fine, fie care-i dator, să ajute cu câte ceva, ca să ducem la bun sfârșit, această grozăvenie ce s'a abătut asupra omenirii.

La toate aceste, el rămânea dus pe gânduri; îl munccea nărpasnic gândul că-i prea departe de cei dragi ai lui, și dacă norocul l'ar fi slujit, ar fi putut și el să fie mai aproape de ei.

Se îngrozea, gândindu-să că războiul ar mai putea merge încă un an și doi chiar, și se minuna el, cum lumea aceasta așa cuminte până acum și așa de înțeleaptă, a putut să se zăpăcească și să înebunească așa de-al binelea.

Când s'a început a se vorbi de plecarea noastră în Rusia, el s'a posomorât și-mi spunea că nu poate crede, că *el om bătrân, să fie târât pe alte meleaguri și în țări străine.*—La răspunsul meu că nu se poate altfel, că-i de datoria fie căru-i Român și ostaș să meargă acolo unde-i Steagul și Regele, el gânditor și resemnat îmi spunea:

„Dar prin satele noastre cine rămâne? Ticăloșii de nemți ne vor prăda gospodăriile, și ne vor necinști femeile și fetele, cari vor fi fără apărare.—N'aș fi eu mai de folos, fiind om ajuns aproape de bătrânețe, să rămân în satul meu, să ajut și eu femeilor și nevoșilor de acolo, și să vază și păgânii ce-or intra prin sat, că a mai rămas câte cine-va, nu-i satul chiar pustiu de oameni“.

Când am căutat din nou, să-l conving, că nu se poate întâmpla ceia ce vrea el, un val de tristeță i-a acoperit fața și pironindu-și ochii în vag, privind neclintit în zarea depărtată, mi-a răspuns hotărât:

„Văzută lucrul, dreptatea în țara Românească, umblă tot cu capul spart“.

15 Septembrie 1917

I a și.

11.

97.

Pribegii noștri.

Pribegii noștri, răsfățați de toți sub numele de „refugiați“ au împănât satele și târgurile Moldovei, cutreerând în lung și lat acest colțișor de țară spre a-și găsi un adăpost mai bun și mai comod.

Refugiații, cele mai multe, s'au așezat la orașe și de o bună seamă de timp, și unii și alții, dădeau semne de neliniște și de nemulțumire.

Cu cât timpul trecea, greutatea traiului sporeau și în aceeași măsură creșteau și nemulțumirile lor.

Acești oameni, ale căror necazuri și dureri le împărtășim din toată inima, și-au părăsit casa și avutul lor, numai ca să nu rămână sub stăpânirea străină. Mulți din ei îngroziți de ideea că „vin Nemiții“ sau „vin Bulgarii“ au lăsat totul și nu s'au gândit decât, să-și pună viața la adăpost.

Unii din ei, plecați dintr'un sentiment de patriotism, alții dintr'un sentiment de frică și unii și alții, pretind pentru ei, dreptul de a trăi, dacă nu tot așa de bine și comod ca la ei acasă, dar cel puțin în condițiuni de a nu le lipsi nimic din ceea ce le este necesar.

Cum acest colțișor de țară, rămas în stăpânirea noastră, nu poate adăposti atâta lume, era natural, ca la tot pasul, să întâlnești nemulțumiri, care se înmulțesc mereu, pe măsură ce și mijloacele unui trai mai confortabil dispar.

În orașe, și mai ales în Iași, nu ți-i dat să faci un pas, fără să nu întâlnești, o bună parte din acești „patrioți“,

adăpostiți pe pământul Moldovei, hulindu-l și cârtind populația în sânul căreia trăește, și care, mi se pare, i-a primit cu destulă bună voință.

Am avut prilejul să asist la scene, de o violență ce nu se potrivește de loc cu bună voința și prietenia, cu care acești oameni au fost primiți în Moldova.

Dacă acestea ar fi cazuri izolate, n'am avea dreptul să zicem nimic, din nenorocire însă nu este așa; supărările, manifestate în multe și felurite chipuri, le întâlnești aproape zilnic și pretutindeni.

Am avut ocazia să discut cu oameni, a căror situație era în măsură să cunoască tot adevărul și deci să nu arunce ponosul pe Moldoveni, căci nu ei sunt vinovați de această stare de lucruri, dar de la care n'am putut obține, decât aceleași protestări, pentru cei mari și acelaș ponos pentru pașnicii noștri locuitori.

Am auzit protestări din partea unor doamne, care nu găseau destule cuvinte aspre de a osândi populația Moldovei, pe care fără excepție, dar și fără pic de dreptate, o socotea de speculantă, plângându-se mai cu temei, contra scumpirei articolelor de lux și îmbrăcăminte.

Când este vorba de Iași, să te ții, timp să ai și urechi să asculte, că multe ai fi auzit.

Sărmane Iași! Tu, leagănul atâtor idei mari pentru realizarea aspirațiilor neamului nostru, Tu, care te-ai sacrificat pentru a cimenta cele mai frumoase și generoase principii, făurind „Unirea”. Tu, care în vremurile acestea grele, ce s'au abătut peste mult încercata noastră țară, ai servit de adăpost și de refugiu și celor bogați și celor săraci, tot Tu, să primești hula că n'ai fost destul de ospitalier și că nu ai primit, așa cum se cuvenea, pe acești oaspeți plecați din culcușurile lor, din dorința patriotică de a nu da ochii cu dușmanii noștri?

Mare nedreptate! Ce-i de vină acest oraș, cu o populație de aproape opt zeci de mii de locuitori, căreia i s'a cerut, la un moment dat, să adăpostească și să hrănească mai bine de trei sute de mii de suflete.

Orice minte sănătoasă, va recunoaște că aceasta nu era așa ușor, că mijloacele de hrană și rezervele ce se găseau la populația băștinașă, n'au putut da existență acestei omeniri de cât câte-va luni.

De confort nu se poate vorbi, căci în această îngrămadire nu ne putem gândi decât la mizeria, ce n'a întârziat să vină, dând loc la molime, cari au costat viața atâtor luptători și atâtor pribegi, veniți să-și găsească adăpost și liniște aici.

Dar toate acestea, pentru mulți din refugiați, nu prea înseamnă nimic; ei se mulțumesc să critice și să găsească numai vinovați, oftând mereu după confortul și belșugul pe care l-au părăsit, dar despre care nu știm zău ce trebuie să credem.

Aceste discuțiuni și învinovățiri, dau loc de multe ori, la scene nu tocmai plăcute și pe când refugiații se plâng că lor le lipsește totul, băștinașii încep și ei să se plângă, că din cauza lor nu mai pot găsi nimic.

Autoritățile chiar, când încerci a le cere ceva, totdeauna te întâmpină cu întrebarea: *Ești refugiat?* Din moment ce nu faci parte dintre ei, greu să poți răsbate și de aceia, cu drept cuvânt, băștinașii încep să creadă că în vremurile de bejenie, pe care le trăim, îi mai bine să fii refugiat, acest titlu îți dă dreptul la multe privilegii, ce nu sunt îngăduite lor.

16 Februarie 1918

I a ș i

712 501

544

De acelaș:

- Câte-va cuvinte asupra Evoluțiunii Căsătoriei din punct de vedere social.— Bârlad, 1904 . . . . . 1 —
- Nevoia înființării unei Case de Credit și Ajutor pentru funcționarii Statului județelor și comunelor.— Bârlad, 1905 . . . . . 1 —
- Expunerea situațiunii plășei Puești - Tutova.— Bârlad, 1908 . . . . . 2 —
- Contribuțiuni la Studiul Organizării Administrative a Statelor din Moldova.— Bârlad, 1909 . . . . . 3 —
- Priviri asupra Vechei Organizațiuni Administrative a Moldovei.— Bârlad, 1914 . . . . . 4.50
- Insemnări cu privire la Moșia, Satul și Biserica de la Strâmba din Comuna Puești - Tutova (în colaborare cu T. Pamfil).— Bârlad, 1914. Partea I și II-a . . . 2 —
- Contribuțiuni la Studiul Geografiei Istorice a județului Tutova (sub tipar).
-

5